

Historie města

Kojetín

PRVNÍ PÍSEMNÁ ZMÍNKA

Pokud se stáří města týká. Musíme bez výhrad odmítnout všechny názory, které kladou vznik Kojetína před rok 1059. Listinou, datovanou z tohoto roku se dozvídáme, že Sigfrid, kastelán olomoucký daruje kostelu sv. Petra les, položený u vsi Koiate, který koupil od šlechtice Luboše.

Mnoho historiků potom začíná tímto rokem datovat dějiny města Kojetína. Avšak podrobnějším zkoumáním této listiny zjistíme, že jde o prokázané moderní falsum.

V roce 1959 byla nalezena listina, daná ve Znojmě dne 2. prosince 1233 markrabětem Přemyslem, kterou obnovuje svobody udělené jeho otcem králem Přemyslem I. statkům biskupství pražského ležícím na Moravě, hlavně újezdu Kojetínu se všemi k němu patřícími vesnicemi a vsi Jaroměři.

Další listinná zmínka o Kojetíně je z roku 1280. Kde 7. února schvaluje biskup Tobiáš přátelské narovnání hranic mezi Kojetínem a Bezměrovem. Avšak ani s touto listinou není vše v pořádku, neboť listiny ze 13. století, pokud obsahují porovnání o hranice jsou většinou středověká falsa. Dále v této listině je podezřelé to, že se v ní uvádějí kojetínští konšelé většinou s českými jmény, ačkoli bychom čekali spíše Němce, jelikož o německém pronikání do Kojetína v této době není pochyb.

Další listina je z roku 1290. Tuto listinu objevil pro Kojetín prof. doc. Dr. L. Hosák (Vlastivědný věstník moravský 1957, číslo 2, 47 „O nejstarších dějinách města Kojetína). Tato listina unikla pozornosti historiků města Kojetína, protože nebyla pojata ani do doplňků moravského Codexu. V listině, která je datována 20. října 1290 v Praze, český král Václav II. dovoluje pražskému biskupu Tobiášovi opevnit a obehnat hradbami, násypy a příkopy městečko Kojetín, které bylo zpuštěno Kumány a jinými barbary. Tak byl Kojetín vřazen mezi města moravská s městskými právy brněnskými podobně jako sousední Kroměříž.

Z této listiny nám též vyplývá, že ani tatarskou pohromu, o které se zmiňují mnozí historikové města, nemusíme z dějin Kojetína vyloučit, avšak musíme ji správně historicky zařadit. Nejde totiž o tatarský nájezd z roku 1241, ale o nájezd Kumánů, podobně jako v případě olomouckém či přerovském. Z listiny vyplývá, že šlo asi o nájezd z roku 1278.

O listině vydané králem Václavem II. z roku 1291. v níž osvobozuje olomoucké měšťany od mýta v Kojetíně, soudí Dr. Hosák, že je falešná.

V archivu města je pergamenová listina z roku 1406, v níž arcibiskup pražský Zbyněk obnovuje Kojetínu výsady, které požárem byly městu zničeny.

První písemná zmínka o Kojetíně je tedy z roku 1233. To však neznamená, že by byl teprve tohoto roku Kojetín založen. Z názvu Kojetína plyne, že jeho počátky souvisí s Kojatou, mužem, který měl nějaký vztah k této osadě. Je však těžko určit, se kterým z těchto četných Kojatů, které historie zná, název Kojetína souvisí. K tomuto určení nám nápomocná filologie a geografie.

Filologie nám říká, že ve 12. století se vyskytují u místních jmen koncovky –ice a –any. Koncovky –ov a –ín se užívají teprve ve 13. století. Z toho tedy vyplývá, že Kojetín, možná že starší osada takto pojmenovaná, vznikl ve 13. století. Tento názor podporuje i geografie.

Obce s koncovkami na –ice a –any končí v této krajině na čáře Měrovce-Uhřičice-Oplocany. Dále k řece Moravě jsou jen již Kojetín – Tovačov – Chrbov. Zřejmě břeh Moravy bažinatý a zaplavovaný byl osídlen později. O tom, že Morava pro svůj bažinatý břeh byla těžko

překročitelná, svědčí ten fakt, že kojetínské panství vůbec a tovačovské do roku 1380 nepřesáhlo řeku Moravy.

Konečně i sám půdorys nám ukazuje, že Kojetín nevznikl jako osada při přechodu řeky Moravy, ale jako osada při silnici Kroměříž – Kralice. Půdorysem Kojetína je totiž silnicovka, ve směru sever – jih. Teprve později byla osada rozšířena o ulici směrem k Moravě a o náměstí. Na silnicovku jako základ Kojetína ukazuje také kostel, jeho poloha je při původní ulici.

13. STOLETÍ

V polovině 13. stolní se Kojetín dostává spolu s některými okolními obcemi do DRŽENÍ BISKUPSTVÍ PRAŽSKÉHO. Toto darování se týkalo malého území, které kromě Kojetína obsahovalo Němčice, Měrovice, Hrušku, Stříbrnice, Daňkovice (zanikly) a Popůvky.

Došlo k tomu v letech 1247–1258. Se vznikem nového biskupského panství kojetínského bylo nutno řešit otázku obchodního a správního střediska. Tím se stává Kojetín. Ten byl již před vznikem panství církevním střediskem okolí, o čemž svědčí kostel stojící při původní ulici. Z bývalé osady se nejdříve stala trhovává ves, pak městečko, které bylo někdy v letech 1250–1290 rozšířeno o náměstí osazené německými přistěhovalci.

7. února 1280 je datována listina, kterou pražský biskup Tobiáš schválil přátelské narovnání mezi pražským biskupstvím a hradištským opatstvím u Olomouce o hranice mezi Kojetínem a Bezměrovem. Tato listina obsahuje první písemnou zprávu o Kojetíně, který se v listině psal Kogietin a který byl patrně již tehdy trhovým městečkem a statkem pražských biskupů.

20. října 1290 dovolil zvláštní listinou král Václav II. pražskému biskupovi Tobiášovi z Bechyně opevnit městečko Kojetín, které bylo v letech sedmdesátých 13. století, patrně velmi zle zpustošeno Kumány. Z této královské listiny vyplývá, že městečko a později město příslušelo k pražskému biskupství.

10. dubna 1291 osvobodil král Václav II. měšťany města Olomouce od placení mýtného v Kojetíně, který byl trhovým městečkem s mostem přes řeku Moravu a mýtem. Tuto výsadu potvrdil Olomouci v roce 1318 král Jan Lucemburský a v roce 1421 král Zikmund. Měšťané olomoučtí měli s kojetínským mýtem potíže, protože v roce 1484 se dostali do sporu s Janem Heraltem, držitelem Kojetína a u zemského soudu museli přiznat, že v Kojetíně platili mýto i po vydání uvedených privilegií.

14. STOLETÍ

O NĚMECKÉM OSÍDLENÍ v Kojetíně jsme informováni z listin z roku 1331, 1405, 1416. V těchto listinách se vyskytují kojetínsští zámožní měšťané namnoze s německými jmény. Svědčí to o tom, že němečtí osadníci tvořili v Kojetíně zámožnou a vládnoucí vrstvu. Německá kolonizace v Kojetíně byla původu bavorsko-rakouského, jak lze soudit z listiny z roku 1406, kterou arcibiskup pražský Zbyněk uděluje Kojetínu právo brněnské, ačkoli bychom čekali, že se Kojetín bude řídit právem blízké Olomouce. Pro bavorsko-rakouský původ kojetínských Němců také svědčí typická Rosengasse (Růžová ulice), která se také nachází v jiných jihočeských a jihomoravských městech zasažených touto kolonizací.

Při rozšíření Kojetína bylo zapotřebí také hustšího osídlení venkova k tomu, aby bylo zajištěno zásobování Kojetína zemědělskými produkty a odběr řemeslnických výrobků. V této době také

vznikly Popovice (dnešní Popůvky), jejichž jméno vylučuje, aby osada stála ještě před získáním Kojetína biskupstvím.

4. března 1399 dal vídeňský opat Jindřich z papežského rozkazu do klatby stoupence moravského markraběte Prokopa a jeho samotného také. Prokop byl syn markraběte Jana Jindřicha, bratra císaře Karla IV. a byl ve sporech se svým bratrem Joštem, který spravoval Moravu. Mezi stoupenci Prokopa byl i kojetínský farář Jan, který zde byl farářem asi od roku 1390. Spolu s farářem z uherského Ostrohu, Vranovic a Jizernice se spojil s čeládkou markraběte, která plenila Joštovy statky, mezi nimiž zvláště statky olomouckého biskupství a opatství. Takové plenění statků, to byl tehdejší způsob drobné války.

15. STOLETÍ

Krátce před husitským hnutím byl Kojetín spolu s celým panstvím zastaven Janu Puškovi z Kunštátu za obnos 2 tisíce kop grošů. Tím nastává pro Kojetín a celé panství nová éra.

27. dubna 1415 zastavil pražský arcibiskup Konrád z Vechty Kojetín, který byl statkem pražských arcibiskupů, Janovi Puškovi z Kunštátu za 2 tisíce kop grošů. V té době bylo v Kojetíně dosti usedlých Němců, které sem přivedli pražští arcibiskupové. V listinách se uvádí například purkmistr Václav Frydlin, rychtáři Hanzal a Osvald, přísežní Grandl řečený Držka, měšťané Litbera, Wayzenk, Hanuš řečený Tyčka, všechna jména byla zřejmě německá s českými přezdívkami. Po husitských válkách se poměry změnily ve prospěch české věci.

11. listopadu 1416 prodal kojetínský měšťan Mikuláš Wayzenek pražskému faráři v Rymicích Matlinovi roční plat ze čtvrti role ležící v městském poli. Plat činil kopu pražskou a kojetínský měšťan se zavázal v kupní smlouvě, že roční platbu bude skládat vždy o sv. Martině v Olomouci. Tomuto faráři v témže roce město Kojetín prodalo také tři kopy grošů ročního platu za třicet kop pražských a roční platbu skládalo vždy po polovině o sv. Jiří a sv. Václavu. Město totiž shánělo peníze na vykoupení úroků, důchodů a příjmů z kojetínského statku, které pražský arcibiskup Konrád z Vechty zastavil Kojetínu.

HUSITSKÉ REVOLUČNÍ Hnutí

První krize feudalismu našlo odezvu i na Moravě. Velká část moravské šlechty přivěsila své pečeti na stížnostní listy do Kostnice proti Husovu zatčení a upálení. Z Moravy byly odeslány celkem čtyři, na nichž viselo 130 pečeti moravských šlechticů. V jejich čele stál Lacek z Kravař. Cílem moravských feudálů byl hlavně zábor církevního majetku.

Po Husově smrti se věroučné půtky odehrály také na Hané. Střediskem katolické strany bylo biskupské sídlo – Olomouc. Obhájci katolictví hlavně vycházeli z kartuziánského kláštera v Dolanech u Olomouce. Střediskem husitství bylo sídlo Cimburků – Tovačov.

V letech 1416 a 1417 se odehrávají věroučné disputace mezi Pavlem z Prahy – obhájcem katolictví a Šimonem z Tišnova – obhájcem husitství. Tohoto Husova stoupence povolal do Tovačova Jan Tovačovský z Cimburka, jeden z vůdců husitské strany na Moravě.

V Olomouci, středisku kontrarevoluce na Moravě, byli několik dní před Husovou smrtí upálení jeho stoupenci, kněz Jan a nejmenovaný student pražské univerzity. Zuřivým odpůrcem husitství byl také olomoucký biskup Jan Železný.

Nejradikálnějšími stoupenci husitství byli na jižní Moravě. Vedeni Bedřichem ze Strážnice a Tomášem z Vizovic, usadili se v Ostrohu, kde chtěli vytvořit obdobu českého Tábora – středisko husitského hnutí na Moravě (někteří naši historikové, vycházejíce z kroniky Vavřince z Březové, lokalizují tento moravský Tábor na ostrov v řece Moravě u Uherského Hradiště).

24. dubna 1421 se mluví o Kojetíně v souvislosti s potvrzením výsad města Olomouce králem Zikmundem jako císařem římským. Mezi jinými výsadami král potvrdil i tu, že měšťané olomoučtí mají být osvobozeni od všech mýt a cel v Litovli a v Kojetíně. Toto osvobození od placení mýtného v Kojetíně a rovněž i v Litovli je však doloženo již z roku 1291 z dokumentu krále Václava II. V té přemyslovské době byl Kojetín trhovým městečkem a statkem pražských arcibiskupů s mostem a mýtem na řece Moravě.

V roce 1423 je zapsán nejstarší požár v Kojetíně (dle Chytilových „Paběrků“): "Kojetín husitům poddati se nechtěl, ani od víry katolické ustoupiti nechtěl, byl docela vypálen a vydrancován."

Pro dějiny města Kojetína v období husitského revolučního hnutí nemáme přímých zpráv. Musíme vycházet z dějin širšího okolí.

V roce 1423 předal císař Zikmund Albrechtu Rakouskému dědičně celou Moravu, vyjma její části níže Hané a Bečvy, kterou chtěl připojit k Uhrám. Kdyby však zemřel císař bez potomků, měl i tento kraj připadnout Albrechtovi.

Předpokládáme, vzhledem k nálezům husitských zbrání, které jsou uloženy v našem muzeu, že v roce 1423, v létě, pronikli Pražané pod vedením Bořka z Miletína hluboko na Moravu. Přitáhli ke Kroměříži, kde se jim německé vojsko, vedené samým olomouckým biskupem Janem Železným, postavilo na odpor.

Husité oblehli Kroměříž, a nakonec ji dobyli. Město bylo obsazeno husitskou posádkou. Od Kroměříže husité táhli k Vyškovu a cestou dobyli tvrz Trávník, Otaslavice a Strážišť u Prostějova. Je velmi pravděpodobné, že v tomto roce byl dobyt a obsazen husity i Kojetín.

Měšťané kojetínští, převážně původem Němci, se však k husitskému revolučnímu hnutí nepřidali. Svědčí o tom ten fakt, že zlaté bohoslužebné předměty byly z Kojetína odvezeny na schování do Olomouce.

Jan Železný se však nesmířil se ztrátou Kroměříže a zmocnil se útokem opět města. Husité proto od Kroměříže ustoupili, a to dvěma směry – na sever a na jih. Cestou se zmocnili Kvasic a Přerova.

Olomouc stále byla střediskem kontrarevoluce na Hané. Když roku 1425 bylo dobyt klášterů kartuziánů v Dolanech, okolo Olomouce, byl uzavřen kruh husitských opěrných bodů (Dolany, Hluboký, Strážisko, Prostějov, Citov, Tovačov).

Proč se moravská šlechta přiklonila na stranu husitského hnutí vidíme názorně na Janu Tovačovském z Cimburka. Ten opevnil své tovačovské sídlo a zorganizoval selské vojsko. Roku 1427 podnikl výpravu na jihovýchodní Moravu a do Slezska. Cestou se zmocnil Přerova, Hranic a Nového Jičína, které připojil ke svému panství.

Roku 1429 se uvádí, že Havel Drástil z Kojetína, horlivý husita, plenil a páčil se svými houfy v městě i okolí kojetínském a přerovském. Ničil na Moravě hlavně statky církevní, až se spojilo několik moravských šlechticů a Drástila z Moravy vyhnali. Tvrz Havla Drástila stávala v Suchých loukách na vyvýšeném místě, kdy se dosud říká „Na hrádku“.

Do období husitského revolučního hnutí je kojetínské panství stále v držení pražského arcibiskupství. Po skončení husitského hnutí bylo panství zastaveno Jiřím ze Šternberka a

Lukova. Zástavní suma činila 5000 zlatých uherských. Panství však dlouho v držení jednoho rodu nezůstalo. Přechází z jedněch rukou do druhých. mezi držitele panství patří významné moravské rody – Cimburkové, Perštejnové, ale i cizí rody – Salmové, Illyesháziové aj.

27. ledna 1437 postoupil Jiřík ze Šternberka zástavní list na Kojetín panu Janu z Cimburka a z Tovačova a jeho manželce paní Žofii z Kunštátu. Tento Jiřík ze Šternberka získal Kojetín 25. ledna 1436 zástavou od krále Zikmunda za 5 tisíc zlatých uherských. V tom jediném roce držení se však Jiřík špatně zapsal do dějin Kojetína. Při jednom městském trhu vpadl se svými druhy do města, vybil krámy a pobral veškeré zboží a dobytek, co bylo dovezeno do Kojetína na trh a zde prodáváno.

14. března 1439 potvrdil kojetínský úřad olomoucké kapitule, že kojetínskému kostelu byly řádně vráceny kostelní klenoty. Město zabezpečilo po počátku husitských bojů v letech dvacátých 15. století kostelní poklad farního kostela uschováním u faráře Mikuláše Dědického a po jeho smrti u olomoucké kapituly. Zde zůstaly kalichy, monstrance, pacifikáty, pateny a jiné kostelní nádoby přes neklidné doby husitských válek, kdy byl Kojetín zpuštěn, až do roku 1439.

1. srpna 1459 udělil král Jiří z Poděbrad na přímlovu držitele Jana z Cimburka městu dva výroční trhy. První 30. listopadu na sv. Ondřeje a druhý 22. července na sv. Maří Magdalenu. Každý trh měl tři dny trhové před svátkem a tři dny po svátku.

4. března 1477 mění Kojetín opět zástavního držitele, stává se jím pan Jan Heral z Kunštátu a z Plumlova. Kojetín patřící k arcibiskupství pražskému byl často zastavován a postupováním zástavních listů měnil tehdy v 15. století několikrát držitele. Pan Heral dostal zástavní listy od pana Bočka z Kunštátu a pana Jana z Kunštátu a Horních Kounic a ti zase od Viktorina a Jindřicha, knížat munsterberských, synů krále Jiřího z Poděbrad, na něž zástava přešla z pana Jaroše z Cimburka a Tovačova v roce 1465.

20. března 1483 dovolil král Vladislav Jagelonský Janu Heraltovi z Kunštátu a z Plumlova založit na zboží kojetínském několik rybníků a dovolil mu vyměnit s poddanými potřebné pozemky, které budou zatopeny. Současně směl pan Heral vykopat strouhy, které by vedly kojetínským zbožím a vodit jimi vodu, ovšem současně měl nahradit poddaným škody, které byly způsobeny těmito strouhami. Za držení Kojetína panem Heraltem došlo asi kolem roku 1487 k velkému požáru a město asi vyhořelo. Nějaký pan Kropáč z Nevědomí prý ve městě Bučovicích najal o sv. Duchu žháře a zaplatil mu za vypálení města. Toto obvinění se tomuto Kropáčovi nakonec nedokázalo a trest stihl jen žháře.

V roce 1487 město vyhořelo rukou žháře, kterého prý najal jakýsi Jan Kropáč z Nevědomí.

12. května 1489 udělil král Vladislav Jagelonský panu Ctiborovi z Cimburka a z Tovačova výsadu, že manství Popovic – jak se tehdy na rozhraní 15. a 16. století psaly Popůvky patřící ke Kojetínu – nemůže být nikým a nikdy vyplacen než jen pražským arcibiskupem. Podle této výsady neměl z popovického manství vůči nikomu s výjimkou pražského arcibiskupa žádné povinnosti a mohl sám i jeho dědicové toto manství svobodně a bez překážky darovat, prodat nebo zastavit komukoliv. Arcibiskupský zástavní statek kojetínský přešel na rod Cimburků po smrti zástavního držitele Jana Heralta z Kunštátu a Plumlova. Vyplacení Kojetína stálo Cimburky 8 tisíc zlatých, za Popůvky zaplatili věřitelům Heralta jeden tisíc zlatých.

16. STOLETÍ

21. září 1502 král Vladislav Jagellonský převedl všechny zástavní listy na nového držitele Kojetína Adama z Cimburka na Tovačově. V tomto královském listě se mluví o Kojetíně jako o městu, zatímco v jiném listě z roku 1495, kterým rukojmí postoupili všechny zástavní listy na Kojetín, se mluví o městečku. Zemřelý pan Jan Heralť na Kojetíně špatně hospodařil a zanechal víc dluhů, na něž byli rukojmí, než byl jeho statek. Vyplacení stálo Cimburky 8 tisíc zlatých.

3. prosince 1502 zemřel bezdětek pan Adam z Cimburka, synovec věhlasného Ctibora z Cimburka a Tovačova a tím vymírají moravští Cimburkové, kteří byli nakrátko držiteli Kojetína. Po smrti pana Adama dědila jeho statky a tím i zápisy na zástavu Kojetína jeho matka Johanka z Krajku a na Mladé Boleslavi, která však Kojetín postoupila Vilémovi z Pernštejna.

7. února 1503 byla uzavřena úmluva mezi držitelem Tovačova, Janem ze Šelnberka a z Kosti, nejvyšším komorníkem království českého a Janem z Kunovic a na Bystřici, který měl část kojetínského zboží v zástavě od Adama z Cimburka, ke kterému příslušela i část Uhřičic, které jinak patřily ke kapitule olomoucké. Podle této úmluvy ta část platu, která od starodávna patřila ke Kojetínu od lidí z Uhřičic, ať už se jednalo o dodávání sýra, slepic, vajec, nebo plateb za pastvy a trhy, měla příslušet panu Janovi.

PANSTVÍ KOJETÍNSKÉ ZA PÁNŮ Z PERNŠTEJNA

Kojetínské panství a samo město Kojetín nabývají velkého rozkvětu právě za pánů z Pernštejna. Panství přechází do držení tohoto rodu v roce 1503 za Viléma z Pernštejna.

3. dubna 1503 je panství kojetínské prodáno Johankou z Krajku a na Mladé Boleslavi, matkou Adama z Cimburka, Vilému z Pernštejna a Helfštejně, nejvyššímu hofmistru království českého. Panství se v té době skládalo: z města Kojetína, vsí Němčice, Mirovice (Měrovíce), Stříbrníky (Stříbrnice), Hruška, Jaroměřice, Dobručov, Krůžek a Dankovice. V listinách se uvádí také u Kojetína ves Popůvky, která od té doby zůstala při Kojetíně až do zrušení poddanství. V Popůvkách, které byly původně manským statkem pražského arcibiskupa, byly tehdy dva dvory, rybníky, potoky a orané a neorané pole.

Tak se Kojetín dostává do držení jednoho z nejbohatších a nejslavnějších moravských rodů, a to právě v době, kdy byl tento moravský rod na vrcholu své moci a slávy.

Rod pánů z Pernštejna odvozuje svůj původ od Hotarta, který je uváděn jako svědek v údělné listině brněnského knížete Václava roku 1174. Znak Pernštejnů – zubří hlava – se objevuje u Hotartova syna Jimrama z Medlova.

První bezpečná zpráva o rodovém hradu je z roku 1285, kdy Štěpán II. se píše z Pernštejna. Potom se rod dělí na dvě linie – na linii jakubovskou a na linii perňštejnskou. Po vymření jakubovské linie po meči se majetek rozmnožený sňatky soustřeďuje v rukou linie perňštejnské.

Zakladatelem slávy a moci rodu se stal Vilém z Pernštejna (syn Jimrama IV. - 1378 – 1422). V roce 1397 se stal „starostou země Moravské“, nejvyšším komorníkem cůdy brněnské, roku 1415 stál na straně Husově, proti koncilu i proti císaři. Později se však husitství zřekl. V roce 1421 po smrti Jindřicha z Kravař a na Plumově (padl pod Vyšehradem 1. 11. 1421), se stal moravským zemským hejtmanem. Vilém z Pernštejna rozšiřuje svoji moc způsoby ne právě ušlechtilými. Po něm se rodových statků ujímá jeho syn Jan z Pernštejna. Také on stojí v popředí českého politického života. Je členem českého poselstva k polskému králi. Avšak

nejslavnějším z rodu byl Vilém z Pernštejna, syn Janův (narozen kolem 1425, zemřel 1521). Také on šel ve stopách svých předků, maje na zřeteli svůj prospěch. Nejdříve byl na straně Jiřího z Poděbrad proti Matyášovi, později přešel na stranu nepřítele.

V letech 1475–1484 byl komorníkem zemského soudu moravského, od roku 1487 nejvyšším hofmistrem, království českého. Vilém byl dobrý hospodář, věděl, jakými pracovníky jsou členové Jednoty bratrské, proto je bral na své statky. Na svých statcích zaváděl nové způsoby hospodaření (rybníkářství, pivovarnictví, hornictví). Zavedl přesné a podrobné urbáře a rybníční regesta. Svůj majetek rozšířil o mnohá nová panství (Helfštejn s městy Přerovem, Lipníkem, Hranicemi, začal dolování na panství Kunštátském a Lysickém, Tovačov, Kojetín s příslušenstvím, Židlochovice s okolím, Hluboká s příslušenstvím – jako zástava).

Panství v roce 1507 rozdělil mezi své syny. Mělo dvě části (část českou dědil syn Vojtěch a část moravskou dědil Jan). Vilém sám si doživotně nechává Hlubokou, Třebíč, Sádek.

Jan po smrti svého bratra Vojtěcha v roce 1534 znovu soustřeďuje majetek rodu do jedné rukou. Pro své bohatství je současníky nazýván „bohatým“. Měl právo jako kladský vévoda razit vlastní minci, která platila v celém království.

Za Vratislava, syna Jana z Pernštejna, se již projevuje úpadek rodové moci. Tento je nucen některé statky odprodávat. Za jeho synů (Jana a Maxmiliána) je rozklad pernštejnského panství dovršen. Roku 1596 je prodán rodový hrad Pernštejn. Jan se věnoval vojenské dráze a Maxmilián dráze kněžské.

Jan prodává panství kojetínské, tovačovské, přeorské a kralické Janovi Maringou z Lary. Po jeho smrti však vdova nemohla zaplatit stanovenou částku, proto je panství prodáno zpět Janovi z Pernštejna. Jan padl v roce 1597 v bitvě u Rábu. Tak vymírá rod Pernštejnský po meči.

MĚSTO KOJETÍN ZA PÁNŮ Z PERNŠTEJNA

16. století znamená politický a hospodářský rozvoj jak Kojetína, tak i celého panství. Je to století hospodářského rozmachu, ze kterého těžili jak měšťané, tak i feudálové.

Pánové z Pernštejna – držitelé panství kojetínského – se snažili ze svých panství získat co největší užitek, a proto dbali na rozvoj řemesel, obchodu i poddanských hospodářství. Povyšovali výhodně položené vesnice na městečka a měšťům rozšiřovali jejich výsadní práva (např. povýšení Němčic na městečko – 1563, rozšíření mnohých výsadních práv Kojetína).

Jedním z nejvýznamnějších členů pernštejnského rodu byl Vilém z Pernštejna, který se ujal držení kojetínského panství v roce 1503.

V roce 1506 se zavázal, že nedodělá rybník v Kojetíně, započatý Heraltem z Kunštátu, protože by městečko Kojetín mělo z něj jen škodu. Pernštejni byli dobrými znalci hospodaření, zaváděli na svých statcích nové způsoby hospodaření a pouštěli se i do hospodářského podnikání (rybníky, pivovary, sladovny, hutě aj.). Na svých panstvích přecházeli z extenzivního způsobu hospodaření na intenzivní. Jelikož k tomu bylo zapotřebí peněz, mnohé roboty ruční a potažní mění na peněžní dávky. Panskou půdu, kterou nemohli obdělávat, dávají za náhradu (tzv. „pod plat“) do užívání poddaným. Tak Kojetínským byly dány „puštěny pod plat k dědičnému užívání“ louky na Dunkovicích.

25. března 1507 rozdělil Vilém z Pernštejna mezi své dva syny, Jana a Vojtěcha, své statky, mezi něž patřilo také zápisné městečko Kojetín. Mladší Vojtěch dostal statky v Čechách a starší Jan statky moravské, k nimž patřil i dědičný zámek Pernštejn, zámek Louka, Plumlov, Prostějov

i s městem, Přerov, Helfštejn, zámek Lipník i s městem, zámek Hranice i s městem a rovněž Kojetín. Pan Jan byl příznivce cechovního zřízení a přál městu. V roce 1513 daroval kojetínským obyvatelům louky v Dankovicích, které do té doby užívaly jen za plat. Nadále pak mohli s nimi volně nakládat, jen každoročně o sv. Martině byli povinni do Tovačova s platem po 17 groších bílých z každé louky. Při darování si však pan Jan vymínil, že Kojetínští mohou luk užívat jen pokud bude Kojetín při Tovačově. Pokud by byl Kojetín od Tovačova oddělen, pak pánové tovačovští měli rozhodnout, zda si louky ponechají nebo je nechají Kojetínským.

20. prosince 1515 byli kojetínští měšťané zproštěni tehdejším držitelem Kojetína Vilémem z Pernštejna povinnosti vozit z panských vinic víno do tovačovského zámku. Měšťané plnili k vrchnosti značně menší povinnosti než poddaní z dědin, poněvadž byli obdařeni různými výsadami. Nerobotovali, pouze žali, sušili, kupili a do dvora sváželi seno a otavu z panských luk. Každý z nich čistil dva dny v roce kojetínskou strouhu a po tři dny pak každý dům jednou osobou naháněl o panských honech zvěř a složenou odnášel do panského lesního úřadu.

17. května 1520 byl povolánými rozhodčími po vyslechnutí svědků rozhodnut spor pana Jana z Pernštejna, který se psal na Tovačově a Helfštýně, s opatem kláštera hradištského u Olomouce. Předmětem sporu byly louky zvané Teruty, které ležely na břehu Hané pod kroměřížskou cestou. Opat dokazoval, že se klášteru stala škoda a křivda tím, že dovolil udělat na pozemku u Bezměrova patřícímu ke klášteru příkop. Rozhodčí však uznali, že část Terut, kterou Kojetínští kopali a kterou od pradávna užívali, patří ke Kojetínu a ostatní část k Bezměrovu. Bylo tedy rozhodnuto, že kojetínský kousek sporných luk má zůstat tak, aby do něho nemohl přecházet bezměrovský dobytek, že však Kojetínští budou povinni příkop sami opravovat a udržovat. Kolem těchto luk došlo znovu ke sporu v roce 1532.

Po Vilémovi z Pernštejna se ujal držení panství jeho syn Jan z Pernštejna. Tento měl zájem na rozvoji řemesla a obchodu. V roce 1516 udělil cechovní řád ševcovskému kojetínskému cechu.

26. srpna 1523 udělil český král Ludvík Jagelonský na žádost Pana Jana z Pernštejna městečku Kojetínu další výroční trh s osmi trhovými dny, a to na druhé pondělí po neděli povodní. což bylo vždy za čtrnáct dnů po Velikonočním pondělí.

12. listopadu 1532 byl rozhodnut čtyřmi rozhodčími z řad moravských pánů po slyšení svědků a dobrém a pilném uvážení, spor o pastviny a louky mezi Kojetínem a Bezměrovem a kus lesa pod Radčí mezi opatem kláštera Hradiště u Olomouce, kterému patřilo panství bezměrovské a Janem z Pernštejna, tehdejším držitelem Kojetína. (podobný spor byl již v roce 1520 o louky okolo Terut). Pan Jan z Pernštejna zabral louky, na které měl právo hradištský klášter. Bylo rozhodnuto, že sporné louky rozměří osm nestranných mužů z jiných vesnic, které určí Kojetínští a Bezměrovští vždy po čtyřech a provedou rozdělení. Hned na to pak Kojetínští a Bezměrovští vykopou hraniční příkopy, aby nemohl dobytek přecházet. A vymezený příkop má zůstat na budoucí časy hranicí mezi Kojetínem a Bezměrovem.

5. září 1538 dovolil král Ferdinand I., aby se městečko Kojetín vložilo do moravských zemských desek pro pana Jana z Pernštejna na Tovačově a Helfštýně. Od tohoto data mohl pán z Pernštejna nakládat s Kojetínem jako se svým statkem dědičným. Držel jej však vlastně již od roku 1515, když král Ferdinand ustanovil, aby Pernštejn držel Kojetín a nebyl jej povinen nikomu vydávat, když zaplatil 12 tisíc zlatých Ondřejovi Ungandovi ze Suneku, věřiteli krále Ferdinanda.

V roce 1539 udělil Jan z Pernštejna cechovní řád cechu tkalcovskému. Z toho, že v listině Jana z Pernštejna čteme, že o „vydání artikulů tohoto řemesla tkalcovského prosili řemeslníci tohoto městečka“, můžeme soudit, že řemeslníci byli již v městečku usazení, že zde pracovali

a že vlastně šlo o udělení legality a potvrzení stávajícího stavu. Cechovní řád (artikuly) určují způsob práce řemeslníka, dbají na dodržování jakosti výrobků a svým ustanovením o právu „míle“ chrání před konkurencí řemeslníků venkovských.

V čele cechu stáli dva cechmistři, voleni na jeden rok. Tito byli povinni dbát na to, „aby se dílo dělalo spravedlivě od každého v tom řemesle“ (jakost výrobků). Za „špatné dílo“ se platila pokuta – 1 funt vosku. Jednou za měsíc byli cechmistři povinni provést kontrolu řemeslníků a dohlédnout na jakost a správnou váhu suroviny.

Cechovní řád dále určuje postavení tovaryšů a učňů. Tovaryši dostávali mzdu podle díla (3–4 groše za jeden kus utkané látky).

Mistr mohl tkát na třech stavech. Mladý mistr, který se v Kojetíně usadil, se musel do roka oženit, jinak byl povinen zaplatit pokutu. Řád ustanovuje, že především si musel vzít dceru některého mistra z Kojetína, nebo vdovu po zemřelém mistrovi. Kdyby tovaryš jeden den svévolně zahálel, byl povinen zaplatit 1 groš pokuty.

V roce 1540 na žádost purkmistra a rady města Kojetína osvobozuje Kojetínské od povinnosti vozit při výlovu rybníků ryby a dřevo na opravu tarasů. Následujícího roku (1541) dostává město řád na šenkování vína. Víno mohou šenkovat jen tzv. „výsadní domy“, které byly rozděleny na třetiny. Jen v době trhu bylo šenkování svobodné.

25. ledna 1540 propustil Jan z Pernštejna obec města Kojetína z některých robot, hlavně z pěších k zámku Tovačovu. Zůstala však povinnost obce dovážet ryby, za což však dostávala nyní zaplacen, podobně jako za roboty dovozu dřeva ke kladení tarasů a opravování dřevěných tarasů a za dovoz kamene od skály. Tomuto panu z Pernštejna král Ferdinand vložil do zemských desek moravských městečko Kojetín za zástavu 20 tisíc zlatých a nový majitel dědičného statku využil svých práv a propuštění z některých robot bylo prvním aktem, kterým zasáhl do dějin Kojetína.

24. srpna 1541 dal tehdejší držitel Kojetína Jan z Pernštejna kojetínským měšťanům zvláštní řád čepování vína, který byl závazný pro všechny měšťany. V dubnu 1556 pak syn Jana z Pernštejna, pan Vojtěch, potvrdil tento řád.

7. listopadu 1542 daroval tehdejší držitel Kojetína a Tovačova Jan z Pernštejna svému purkrabímu na tovačovském zámku Janu Pivcovi z Hradčan a Klimštejna půl lánu rolí ležících mezi Kojetínem a Uhřičicemi v místech zvaných Oujezd. Osvobodil jej také z placení poplatků z tohoto půllánu, ale jen pro jeho osobu. Pokud by purkrabí role prodal, musel by nový majitel poplatky platit do perňštejnské pokladny jako ostatní.

2. května 1545 v sobotu po sv. Filipu a Jakubu, jak se píše v listě pana Jana z Pernštejna, dovoluje tehdejší držitel Kojetína, velký příznivec cechovního zřízení, krejčovskému cechu užívat vlastní pečeť – krejčovského nože a v hřebíku na nožích mříž. Doplnil tak cechovní artikuly a dovolil cechovní listiny pečeti zeleným voskem.

V Uhřičicích bylo močidlo, ve kterém se močilo konopí a voda se pouštěla do vod kojetínských. V roce 1548 se dohodl držitel Kojetína pan Jan z Pernštejna s kapitulou olomouckou, které osada Uhřičice patřila s výjimkou některých rolí patřících k Tovačovu, že poddaným z Uhřičic nemá být bráněno konopí močit a třit, ale vodu z močidel nesmí pouštět do kojetínských vod. Pravděpodobně do Moravy, která se nazývala v části pozemků uhřičických a tovačovských Vazavou.

8. září 1548 umírá Jan z Pernštejna a statek přebírá jeho nejstarší syn Jaroslav i jménem dvou mladších bratrů Vratislava a Vojtěcha.

V roce 1556 dostalo město řád na vaření piva. Pivo mohlo být vařeno jen v tzv. „pivovárečných domech“. Dbalo se též na jakost piva. Každá várka se skládala ze 17 měřic sladu a 14 měřic chmele. Kdo by tento poměr nedodržoval, musel zaplatit pokutu 3 groše. Dříve než pivo mohlo být šenkováno, okusil jej purkmistr. Krčmáři z vesnic panství byli povinni brát pivo z Kojetína. Tímtož listem byl vyřešen starý spor mezi měšťany a předměšťany kojetínskými. Spor byl veden o právo vaření tzv. „Vařeného piva pečeného“. Vojtěch z Pernštejna zakázal předměšťanům toto pivo vařit.

25. dubna 1556 potvrdil Vojtěch z Pernštejna kojetínským měšťanům šenkovní vinný řád, který dostali již v roce 1541. Vedle úpravy šenkování ve městě upravoval i vztahy dědin náležejících ke Kojetínu. Krčmáři v Měrovicích, Němčicích, Stříbrnicích, Popůvkách a v Hrušce směli brát pivo jen od kojetínských a pokud by se u nich našlo nějaké přespolní pivo, zaplatili by pokutu ve výši dvou českých kop a pivo by se jim zabavilo. Zakazoval i vaření takzvaných pečených piv, které si chalupníci, bydlící na přeměstí, vařili doma v hrncích. Pravovárečníci to neradi viděli a kdo si takové pivo vařil, byť i pro vlastní potřeby, zaplatil dvě hřivny pokuty a odseděl si čtyři dny v šatlavě.

„L. P. 1559 (píše se v rukopisu ze 16. století, zvaný „Bartošova kronika“, tento rukopis se nachází v archívu města Uherský Brod) tu neděli po sv. Bartoloměji (27. srpna) vyhořel Kojetín v rynku i rathúz, i ulice „Šperloch.“

V roce 1561 nastoupil v držení panství Vratislav z Pernštejna. Tento v roce 1564 udělil řád kojetínským rybářům. Lovilo se lodí, čluny, do sítí. Dodržovalo se hájení ryb do konce května. Za překročení tohoto zákazu se platila pokuta 1 zlatý. Bylo zakázáno močit v řekách konopí (nebezpečí zanesení koryta řeky). Rybáři byli povinni dodávat ryby na zámek v Tovačově. Od sv. Jiří do sv. Václava (24. 4. – 28. 9.) bylo zakázáno lovit do sítí, kromě sítí ručních. Kdo chtěl vstoupit do rybářského cechu, byl povinen zaplatit vstupné (1 funt vosku).

Téhož roku potvrdil řád literátům kojetínským (kostelní bratrstvo, které hlavně pěstovalo chrámový zpěv).

V 16. století máme také v Kojetíně první zmínku o hajných, kterým se říkalo „hejní“. Kromě lesních povinností byli dále povinni: 1) vybírat plat z luk, 2) mít v patrnosti včely v lesích, 3) vybírat plat za pasení na panském (1 kbel másla nebo 30 grošů), 4) vybírat plat ze sladoven.

1. ledna 1564 rozhodl Vratislav z Pernštejna, majitel Kojetína jako statku dědičného, spor mezi Kojetínskými a Němčickými, který vznikl kolem vaření a čepování piva. Němčice byly totiž králem Ferdinandem povýšeny na městečko a mohly užívat těchto výsad městských, tedy vařit a čepovat pivo. Kojetínští se však odvolávali na nařízení pernsštejnské z roku 1556, podle něhož dědina Němčice směla čepovat jen pivo odebrané od kojetínských měšťanů. Pan Vratislav rozhodl, že němčické výsadní domy mohou vařit a čepovat pivo a jen ty domy, které již dříve braly pivo z pivovaru kojetínského, musí je odebírat i nadále.

V roce 1566-1567 byl sepsán na panství první urbář. Je to seznam všech měst a vesnic s poddanými a jejich povinnosti vůči vrchnosti. Podle tohoto urbáře kojetínský mlýn, který byl v nájmu, vynášel ročně 75 zlatých. Na panství bylo 8 rybníků, z toho v Kojetíně jeden. Kojetín byl rozdělen na město (tj. náměstí) a ulice. Z obyvatel jsou započítáni pouze tzv. osedlí, to znamená ti, kteří drželi půdu. Proto odhady počtu obyvatel jsou jen přibližné. Nejsou uváděni rodinní příslušníci (děti, starší rodiče) a není také uváděna chudina.

Město vypadalo následovně: v městě bylo usedlých...49, v ulici Židovské...52, v ulici Kroměřížské...65, v ulici Žebračce...15, v ulici Vyškovské...25, v ulici Šperloch...16, v ulici Tovačovské...28, v ulici Mlýnské...40, v ulici Žabokr...11.

V roce 1566 bylo tedy v Kojetíně 301 usedlých. Počítáme-li, že rodinu usedlého tvořilo průměrně 6 členů, můžeme učinit dohad, že ve městě žilo 1800 obyvatel.

V téže roce bylo v Kojetíně 12 rybářů, kteří platili na sv. Ondřeje vrchnosti každý 13 grošů. Lovili na řekách: Zkřešová, Wazová, Kojetská, Bezedná, Ratčí, Morava, Bečva, Rasová. Dále bylo v Kojetíně 18 řezníků, 10 sladoven.

Za doby Pernštejnů se připomíná i kojetínská škola, která stávala mezi kroměřížskou bránou (12 m vysokou) a hřbitovní kostnicí (strženou roku 1836). V jediné třídě přízemní budovy až do roku 1789, kdy došlo k vystavení prvního poschodí, se učilo i neučilo na 300 dětí. Před vjezdem do brány, s jedním oknem do ulice byla (až do roku 1765) sklepní místnost, sice prostorná (4x6 metrů), ale mokrá, která sloužila pro učitele školy. Toho roku přesídlil školní rektor do světničky nad průjezdem kroměřížské brány.

V roce 1566 držel panství kojetínské jako zástavu od Pernštejnů Jan Kropáč z Nevědomí.

18. července 1567 byla urovnána dlouholetá rozepře mezi Janem z Ludanic, držitelem panství chropýňského a Vratislavem z Pernštejna, pánem na Kojetíně a Tovačově o vedení vody na mlýny a rybníky kojetínské a tovačovské a o nové protržení strouhy na uhříčických pozemcích pod Lobodicemi. Spor urovnal olomoucký biskup Vilém Prusinovský s jinými předními moravskými pány a vladyky. Pan z Ludanic upustil od svého nároku na onen tok vody, takže držitelé kojetínského statku mohli vést na věčné časy vodu nově protrženou strouhou. Zato držitelé statku chropýňského mohli vést na své pozemky vodu z Bečvy strouhou z pozemků perňštejnských.

18. října 1570 rovnal olomoucký biskup Vilém Prusinovský z Vícova různice, které vznikly mezi Vratislavem z Pernštejna a Hanušem Haugvicem z Biskupovic kolem výplaty zástav. Pernštejnové dali totiž Haugvicům v roce 1567 na pět let do zástavy kojetínských statek se třemi plodovými rybníky u Měrovic a na 9 tisíc kop českých. Pan Vratislav jej žádal vrátit zpět dříve. Biskup rozhodl tak, že Pernštejnové musí zaplatit zástavní jistinu a Haugvicové musí vydat Kojetín, tak jak jej přijali a drželi v zástavě.

Svatební smlouva z roku 1575, jejíž text z Register smluv svatebních vypsál Max Navrátil:

Léta Páně 1575 v outerý den sv. Pavla na víru obrácení, za purkmistrů Jana Chládky, Jiřího Hubky, Jiříka Pučalky, Tomáše Tetaura a s nimi ouřadu všeho, toho léta stala smlouva svatební, dobrovolná a dokonalá.

Mezi osobami svrchu psanými a strany ženicha panem Michalem Kynovským, Pavlem Lambotem, Pevlem Chládkovým, Jak. Mořickým, Petrem Zbíralem z Kojetína, Matějem Drneckým, Pavlem Svatošovým z Uhříčic. Ze strany nevěsty strejcem a bratry jejími a ouřadem svrchu psaným, a to taková, že svrchu psaný Jan pojímá již sobě jmenovanou Kateřinu za věrnou, pravou manželku, ji všeho statku svého jakožto po rodičích a přátelích svých nyní má aneb ještě pokomžkoli na časy budoucí míti bude, hned od hodiny a zapsání smlouvy této mocnou hospodyní a nápadnicí činí. Tolikéž jmenovaná Kateřina pojímajíc sobě téhož Jana za věrného a pravého manžela týmž vším způsobem jako on ji od hodiny učiní a zapsání smlouvy této všeho statku svého jakýžto po rodičích a přátelích nyní má aneb ještě po kýmžkoli na časy budoucí míti bude mocným hospodářem a nápadníkem, nic sobě v tom ani žádnému nevyjímajíc.

Stalo se léta a dne ut supra.

Osoby volené mezi nimi pro napravení zlé vůle:

Ze strany ženicha: Michal Kynovský, Pavel Svatoňu, Pavel Lambot

Ze strany nevěsty: Jan Chládek, Jiří Pučalka, Tomáš Tetaura

Máme několik pramenů, které nám skýtají pohled na město i panství na konci 16. století. Je to urbář panství kojetínského.

V roce 1576 bylo město Kojetín rozděleno na několik částí. Pod samým pojmem město bylo považováno zhruba dnešní náměstí. Zde bylo 49 usedlých, dále pak rathaus – radnice, panský dům, špitál, fara a škola. Následovaly ulice – Vyškovská (25 usedlých), Šperloch (16 usedlých), Tovačovská (28 usedlých), Židovská (55 usedlých), Kroměřížská (66 usedlých), Žebračka (15 usedlých), Mlýnská (44 usedlých), Žabokrk (16 usedlých) - tuto ulici počal stavět kolem roku 1566-1567 Matyáš, písař z Tovačova.

Počet osob urozeného stavu stoupl na devět oproti roku 1566-1567, kdy zde byli pouze tři. Usazují (nebo zakupují se jak ve městě, tak i v ulicích).

Stav rybářů byl stejný jako v letech 1566-1567. Ve městě bylo 12 rybářů. Stoupl však počet sladoven. Z deseti v roce 1566-1567 na třináct v roce 1576. Svědčí to o zvýšené produkci sladu, tedy i o zvýšené produkci a odběru piva. Všechno toto nám svědčí také o vzrůstajícím významu města.

V roce 1579 vyhořelo město a v podezření ze žhářství byl kojetínský Sládek Jan Smetana, který byl také tři uvězněn.

„L. P. 1579 (píše se v rukopisu ze 16. století, zvaný „Bartošova kronika“, tento rukopis se nachází v archívu města Uherský Brod) ve čtvrtek po sv. Margaretě (18. července) mezi 16. a 18. hodinou vyšel oheň ve městě Kojetíně ze sladovny pana Jana Pivce a shořelo v městě i na předměstí 56 domů.“

KONEC 16. STOLETÍ

Po smrti Vratislava z Pernštejna (20. října 1582, když se plavil na lodi po Dunaji a vracel se z říšského sněmu konaného v Augsburgu) bylo úsilí dědiců udržet rodový majetek marné. Jan, který zdědil rodové statky (když Maxmilián se věnoval stavu duchovnímu) roku 1596 prodává rodové sídlo hrad Pernštejn (podle kterého se rod jmenoval), příštího roku dochází k prodeji panství tovačovského, kojetínského, přerovského a kralického, takže Pernštejnům zůstává na Moravě pouze Plumlov a v Čechách Litomyšl. Tehdy ke kojetínskému panství patřilo město s panským mlýnem, svobodnou valchou, mýtem (to bylo pronajato kojetínským), dále městečko Němčice, ves Měrovice, Hruška a Stříbrnice s městským rybníkem.

Novým majitelem kojetínského panství se stává španělský šlechtic Jan Mariques de Lara, příbuzný manželky Vratislava z Pernštejna. Tento však nemohl z finančních důvodů panství udržet a musel je po roce postoupit zpět Pernštejnům.

23. června 1597 Jan z Pernštejna padl v bitvě u Rábu, byl majetek prodán Štěpánovi hraběti Illyesházymu. Jan z Pernštejna držel kojetínské panství jen od roku 1594 a tehdy k němu patřilo město Kojetín s panským mlýnem, svobodnou valchou, mýtem, které bylo pronajato kojetínským a rovněž městečko Němčice a vsi Měrovice, Hruška, Stříbrnice s městským rybníkem. Ani nový držitel neudržel panství delší dobu, v Kojetíně vládl jen čtyři roky. Z politických důvodů musel opustit Moravu a uchýlit se do své vlasti – do Uher. V roce 1601 prodává panství Vejkartovi hraběti ze Salm-Neuburgu.

17. STOLETÍ KOJETÍN V OBDOBÍ TŘICETILETÉ VÁLKY

13. prosince 1600 prodal tehdejší držitel Kojetína hrabě Štěpán Illyesházy Tovačov hrabětům Vejkartovi a Karlovi ze Salmu a Neuburgu. Tento maďarský pán byl velmi přísný na své poddané a byl rovněž neoblíben u moravské šlechty jako cizinec, která jej nakonec obvinila u císaře Rudolfa II. ze zrady. Salmové od něj odkoupili Kojetín a moravské statky a Štěpán Illyesházy s utrženými 182 tisíci zlatých raději narychlo zmizel do Polska.

Panství se dostalo do držení rodu Salmů. Tito jej drželi v letech 1601–1720.

31. května 1602 byl Kojetín stížen velkým požárem, při němž shořelo skoro celé město. Popelem lehl pivovar Jana Řepíka i se 195 domy městskými a předměstskými.

6. února 1604 dal zástavní držitel Kojetína hrabě Vejkart ze Salm-Neuburku nad Innem řád cechu pekařskému a perníkářskému. Po smrti hraběte Vejkarta v roce 1612 drželi Salmové Kojetín až do roku 1720, kdy bylo město a panství odevzdáno dobrovolnou úmluvou pražskému arcibiskupství.

28. listopadu 1610 byl na kojetínskou faru dosazen Václav Hanzlerus Plzeňský, který však odsud odešel po čtyřech letech na panství plumlovské a do Kojetína přišel Albert Vroblicius. V té době zde byli vedle katolíků i Čeští bratři, i když kojetínská vrchnost i biskup podporovali a uznávali jen katolictví. Do Kojetína byli uvedeni i jezuité z olomoucké koleje, aby zde podpořili protireformační opatření. Zdá se, že v Kojetíně nebyli mnoho úspěšní, poněvadž nekatolíků neubývalo a sám kojetínský školní rektor byl podezřelý z kacířství.

Na počátku 17. století byl v Kojetíně stav následující:

v městě... 49 usedlých, v ulici Židovské... 55, v ulic Kroměřížské... 66, v ulici Žebračka... 16, v ulic Vyškovské... 27, v ulici Šperloch... 16, v ulici Tovačovská... 31, v ulici Mlýnská... 44, v ulic Žabokrky... 16 – celkem v Kojetíně usedlých 320.

Přibližný počet obyvatel byl tedy asi 1900. Můžeme tedy říci, že za jednu generaci (od roku 1566) se počet obyvatel ve městě zvýšil asi o 100. A to je na svou dobu pěkný úspěch.

A čemu vděčí město za svůj rozkvět? Je to především rozvoj řemesel a obchodu.

Tento úspěšný hospodářský a tím i početní rozvoj města byl zastaven třicetiletou válkou.

17. století je období, v jehož středu zuřila u nás třicetiletá válka, která postihla celou naši zemi a tím samozřejmě i Kojetín. Válka zanechává v zemi škody, které jsou dlouho patrné. Úspěšný hospodářský rozvoj je na dlouhá léta umrtven.

Ano, panství, ani město, nezůstalo útrap války ušetřeno. Často totiž, když ne přes ně, tedy v jeho blízkosti, prošla vojska obou válčících stran.

Tak již v roce 1620 sedláci z panství tovačovského a kojetínského v počtu asi 2000 se srazili s 500 polskými vojáky, kteří přišli na pomoc Ferdinandu II.

Třicetiletá válka postihla jak celé panství kojetínského, tak také město samo. Úspěšný hospodářský rozvoj města byl třicetiletou válkou na dlouhá léta zastaven.

Ve staré městské kupní knize čteme na straně 70:

„L. P. 1632 dne 15 May za purkmistra D. Doubravy oddán jest dům slovie Pivcovský na místě urozeného p. Julia hraběte ze Salmie, pána našeho milostivého skrze slovutného pána Adama Andráše Rakolavskyho ten čas ouředníka panství tovačovského a kojetínského s Nivou u

dražek křenovských mezi Hanami se zahradů za mlýnem s druhů zahrádků u Stružníka proti panskému dvoru obci kojetínské v sumě hotovy 700 zl. moravských, kteréžto 700 zl. moravských urozenému p. Janovi Jiřímu Berkovskému na místě J. Milosti zápisem pod pečeti městskou pojistiti a zaplatiti se obec kojetínská uvolila. A tak obec kojetínská má týž dům se všemi ut supra psanými případnouti od J. Milosti pána svého skrze téhož p. Andráše Rakodavskyho zaplacený v nezávadnu odvedení a odevzdání. Stalo se leta a dne ut supra 1632.“

Jedná se o kup domu p. Jana Pivce z Hradčan a Klimštejna, který vlastnil roku 1566 rynkovní dům v Kojetíně, z něhož „žádnými platy nebyl povinen“ p. Vratislavu z Pernštejna pánu na Tovačově a Kojetíně, jak je to zapsáno v perňštejnském urbáři z roku 1665. Bydlel v Kojetíně a kdy zemřel nevíme. Jeho paní Esthel zemřela 1581 a je pochována ve Vrchoslavicích. V kostele je její náhrobek. Pan Pivec byl pochován v hrobce pod starým kostelem, kde měl ve zdi kamenný náhrobek, na němž byla vytesána jeho podoba. Při bourání kostela po švédských válkách byl náhrobek odstraněn. Při bourání domu č. 62 (vedle pivovaru) byla nalezena jeho spodní půlka mezi kameny, kterými byla vydlážděna chodba. Je na ní muž v rytířském odění v pancíři a plátech, pravá ruka spočívá na štítu s erbem pivcovým a vlevo od postavy je kolčí helm s chocholem. Tato spodní část náhrobku je vystavena v Městském muzeu. Hlava p. Pivce z náhrobku byla nalezena ve sklepě domu p. Kotoučka č. 35 a nachází se také v muzeu. Horní část náhrobku nebyla dosud nalezena, ale jistě bude v některém měšťanském domě v chodbě.

Dům, o kterém se hovoří byl na místě, kde nyní stojí spořitelna. Je to vidět na plánu města z roku 1700 a na kresbě, která je uložena v muzeu.

V Kojetíně bylo dosti českých bratří, kteří po bitvě na Bílé hoře museli město opustit. Českobratrský sbor měl svoji modlitebnu v Mlýnské ulici, v domě č. 281.

V roce 1636 bylo v Kojetíně 65 nekatolických opuštěných domů. O jejich pole, jímž se ve starých zápisech říká „bratrská pole“ se později vedly mnohaleté spory mezi vrchností, měšťany s farou, neboť se jich zmocnili ti, kteří na ně neměli žádné právo. Většinou se staly majetkem vrchnostenským nebo kostelním.

Na počátku roku 1643, když Švédové plenili okolí kroměřížské, zavítali také do Kojetína a celé město vypálili. Popelem lehl i kostel.

V červnu tohoto roku vpadlo do města na 16.000 švédských vojáků. Kojetín byl totiž svou polohou na území, které střídavě držela jedna i druhá válčící strana. U Tovačova tábořilo švédské vojsko pod vedením Torestensona a mezi Kojetínem a Popůvkami vojsko císařské pod vedením Hr. Gallase.

30. října 1643 táhli Kojetínem znovu Švédové. Pod vedením pověstného generála Torstensona se švédská armáda pohnula koncem října ze svého ležení u Moštěnice a postupovala k Vyškovu, který padl 1. listopadu a dále k Brnu. Po odchodu Švédů ze svého tábora mezi Kojetínem a Popůvkami zvedla císařská armáda, jejíž velitel hrabě Gallas opatrně postupoval za Švédy, kteří počali obléhat Brno. Nyní si Kojetín více jak na rok oddechl od plenění a loupení, o které se starali nejen Švédové, ale i císařská vojska, která měla ležení na Moravě.

1. dubna 1644 se Kojetín znovu vzpamatovával z hrůz třicetileté války. Od Olomouce táhl oddíl švédské armády pod vedením Wrangela přes Kojetín ke Kroměříži, kterého se tento den náhlým přepadem zmocnil. Švédská posádka vtrhla koncem března z Olomouce, když se podařilo švédskému generálovi Torestensonovi zatlačit císařského generála Waldštejna od Olomouce k Brnu. Švédové nebyli tehdy v Kojetíně naposledy, poněvadž v srpnu 1647 byla

Kroměříž znovu od Švédů vydrancována a Kojetín jistě byl také nějakým švédským oddílem navštíven.

K těmto nepříjemným návštěvám se přidružila další rána – mor – doprovod každé středověké války. Zvláště silný byl v letech 1645-48.

Jak vypadal Kojetín za třicetileté války a po ní?

- 1) Vypálené vesnice, pobraný majetek, rozprchlé obyvatelstvo
- 2) Ztráta na movitém majetku
- 3) Úbytek obyvatelstva – odchod do ciziny, ztráty způsobené epidemiemi, spory a povražděním

Jak vypadal Kojetín za třicetileté války a po ní, nám dokládá urbář panství z roku 1636 a generální lánská vizitace z roku 1670.

V roce 1636 bylo v Kojetíně 65 pustých usedlostí a pouze 4 nekatolíci. Nejvíce nekatolíků na panství bylo v Němčicích, kde jich v tomto roce vrchnostenský úředník napočítal 76. Nejvíce zpusťošeny byly, a to z jedné poloviny, Stříbrnice a ze 40 procent Hruška.

V tomto období se na kojetínském dvoře pěstovala pšenice, rež zimní, ječmen, oves, proso, hrách, pohanka a semenec. Po stránce hospodářské znamenala třicetiletá válka velký úbytek dobytka. Tak v roce 1636 se v kojetínském dvoře neuvádí ani jeden kůň, dojně krávy pouze dvě. Také počet osob zaměstnaných na dvoře (za plat) je nízký: šafář, sviňák, dívka starší, dívka mladší. Tento stav svědčí o tom, že se začíná více využívat robotní práce. V tomto roce se sklídilo 192 fůr sena a otavy. I toto je velmi málo. A právě nedostatek píce na zimu podmiňoval nízký stav dobytka. Takový byl tedy stav za třicetileté války.

Co bylo po ní se dovídáme z generální vizitace, která se zde konala v letech 1678-1679.

Lánské rejstříky vznikají na Moravě v letech 1656 a 1667 jako protějšek českých katastrálních aparátů. Vznikají ze snahy uvést do pořádku otřesenou berní správu. Zakladatelem nového způsobu kontribuce měl být „berní lán“. Kontribucí nazýváme všechny pravidelně přímé berně, povolené zemským sněmem. Již v roce 1656 se začala scházet první příznání poddanské půdy, první poddanský katastr, který však byl velmi nedokonalý. Proto došlo v letech 1669-1679 k revizi, jejímž výsledkem jsou lánské rejstříky, které jsou nejstarším zachovalým moravským katastrem.

Šlo však o zdanění jen půdy poddanské – rustikální. Pole byla rozdělena podle výnosu do tří bonitních tříd. Dále byly do zdanění pojaty vinice, šenkovní domy, řemeslníci a židé.

Měřítkem pro zařazení do určité bonitní třídy byl obyčejně výnos obilí. Do I. třídy náležely pozemky, na nichž se dařila pšenice a žito dobré jakosti, do II. třídy totéž střední jakosti a do III. třídy pole, na nichž se rodil jen oves a pohanka.

Podle těchto lánských rejstříků byl v Kojetíně následující stav: ve městě bylo 51 usedlých a 1 pustý grunt, v ulici Vyškovské bylo 24 usedlých a 3 pusté grunty, v ulici Kroměřížské bylo 64 usedlých a 8 pustých gruntů, v ulic šperloch bylo 32 usedlých a 4 pusté grunty, v ulici Žebračka bylo 15 usedlých a 1 pustý grunt, v ulici Mlýnské bylo 41 usedlých a 24 pustých gruntů a v ulici Židovské bylo 42 usedlých a 15 pustých gruntů.

Stav řemeslníků byl následující: řezníci (7), tkalci (5), kováři (2), provazník (1), zámečník (1), švec (1), krejčí (1), tesař (1), hrncíř (1), barvíř (1), pekař (1), rybář (1), ovčák (1), soukeník (1).

Celkem bylo ve městě 81 rolníků a 67 řemeslníků a domkařů.

Poddaní platili úrok ve třech termínech. Na sv. Ondřeje se platil úrok z domu, gruntu, chalupy, z pole a úrok mostní. O sv. Jiří ze Suché louky a o sv. Martině z luk lesních, které měly Kojetínští od vrchnosti pronajaty.

V roce 1667 je v Kojetíně a některých okolních městech následující stav:

Kojetín..... 248 osedlých domů, 111 pustých..... celkem 359

Přerov..... 243 osedlých domů, 79 pustých..... celkem 322

Tovačov... 153 osedlých domů, 33 pustých..... celkem 186.

Přibližné počty obyvatel, pokud nejsou uvedeny, je velmi těžko vykonstruovat, jelikož třicetiletá válka a epidemie způsobily velké ztráty.

24. prosince 1660 byl císařem Leopoldem I. prohlášen zletilým Ferdinand Julius ze Salmu, za kterého zatím spravovala statky jeho matka Salomena. V tomto roce obec Kojetínská podala císaři žádost, aby potvrdil městu jeho výsady. V žádosti město uvádělo, že bylo švédskými válkami (v třicetileté válce) vypáleno a že polovina města je pustá a obyvatelstvo mnohými kontribucemi značně ochuzeno. Vrchnost si však nepřála potvrzení výsad, pře se táhla. Došlo jen k potvrzení výsad zeměpanských, a to v roce 1750 za vlády Marie Terezie.

6. října 1662 nařídil zemský tribunál olomouckému krajskému hejtmanovi, Zikmundovi Ondřeji Podstatskému z Prusinovic, aby propustil z vězení 130 kojetínských poddaných měšťanů, které vsadila do vězení tehdejší držitelka Kojetína Salomena hraběnka Salomová. Obec kojetínská žádala totiž v roce 1660 a v roce 1661 žádost obnovila, císaře Leopolda I., aby potvrdil městu jak zeměpanské, tak i vrchnostenské výsady. Když vypravili do Vídně k císaři pětičlennou delegaci, přestalo se to paní hraběnce líbit, že ji obešli a sáhla k uvedenému opatření. Celá pře však neskončila, táhla se dále a bezvýsledně, a nakonec výsady zůstaly nepotvrzeny až do roku 1732, kdy se pře obnovila za držitelky Kojetína Marie Alžběty, vévodkyně šlesvicko-holštýnské.

11. června 1663 podali kojetínští měšťané císaři Leopoldovi znovu žádost o potvrzení městských výsad, když jejich cesta k císaři do Vídně dva roky před tím bez vědomí vrchnosti zůstala bezvýsledná a měla pro mnohé v Kojetíně špatný konec. Avšak i tentokrát prosba, aby jejich žádost byla vyřízena a aby tak už skončila utrpení, která musejí snášet od vrchnosti, paní Salomeny ze Salmu, zůstala nevyslyšena a trvalo takřka sto let, než byl spor u konce.

24. dubna 1673 rozmnožil Ferdinand Julius hrabě ze Salmu a Neyburku nad Innem, který byl tehdy pánem Kojetína, artikuly cechu krejčovského. Tento cech krejčovský byl v té době jeden z osmi cechů, které byly v Kojetíně. Cech krejčovský byl povolen v roce 1538 a jeho artikuly obnoveny v roce 1560.

KONEC 17. STOLETÍ A POČÁTEK 18. STOLETÍ

Města se během třicetileté války dostala do područí šlechty. Obdobnou situaci nacházíme i v Kojetíně.

Na konci 17. a počátkem 18. století se táhl spor mezi arcibiskupstvím pražským a kojetínskou vrchností o právo ochranné nad městem a panstvím.

Spor vznikl mezi hrabětem Juliem ze Salmu a pražským arcibiskupem Janem Bedřichem, hrabětem z Valdštejna. Po jeho smrti spor dále pokračoval. Arcibiskupové se opírali o právo, které jim ke Kojetínu příslušelo již od 13. století a které nezaniklo ani když bylo panství a město zastaveno.

22. října 1699 byla pře rozhodnuta ve prospěch arcibiskupství a panství kojetínského jim bylo přiřknuto. Po rozhodnutí nastalo dlouhé jednání o dlužích, které dosavadní vrchnost měla hlavně u kojetínských občanů a o způsobu úhrady nově přikoupených polností. Konečně 20. 12. 1720 bylo rozhodnuto, že arcibiskupství ponechá k užívání hraběti ze Salmu lesy panské obory za Olomouckou ulicí, hospody kojetínského a němčického (výtěžky z těchto hospod) a vyplatí mu 20.000 zlatých.

Avšak ani v majetku arcibiskupství pražského panství nezůstalo dlouho. Arcibiskup Khúnberg je vyměnil za své osobní statky a převedl je do svého majetku. Brzy je však prodal Marii Alžbětě, vévodkyni Šlesvik-Holštýnské.

15. listopadu 1699 došlo ke změnám v majetku tehdejších držitelů Kojetína Salmů, kteří drželi léno Lobodice. Dědina byla panstvím olomouckého biskupství a poněvadž Julius hrabě Salmu zemřel svobodný a bezdětný, odumřelo léno lobodické a bylo odděleno od ostatních dědictví po zemřelém. Část Lobodic pod jménem Chrbov byla přidělena k panství tovačovskému dědičně, zbývající část připadla biskupu olomouckému. Tím, že jedna část dědiny byla při Tovačovu a druhá patřila biskupům olomouckým, měla dědina dvě vrchnosti. Tato situace vedla v příštích desetiletích k mnohým sporům a potížím lobodických poddaných.

Dobu, kdy Kojetín a celé panství patřily pražskému biskupství, později arcibiskupství, nám připomíná znak města Kojetína. Skládá se z modrého pole, ve kterém je zlaté břevno červeně mřížované. Takový znak je ještě v 18. století. Později, hlavně v 19. století, se do znaku dostaly nevhodné přídavky.

Kojetínský znak má za svůj základ znak arcibiskupství pražského. Tento se skládá ze štítu barvy černé, v němž leží břevno varvy zlaté. Za štítem vyniká uprostřed dvojitý arcibiskupský kříž, v levém rohu je pastýřská berla a pravém rohu meč. Nad štítem se vznáší zelený arcibiskupský klobouk s desíti střapci po každé straně. Byl-li arcibiskup zároveň kardinálem, byl klobouk barvy červené a střapců bylo patnáct.

Jedno z původních vyobrazení kojetínského znaku je na soše sv. Vendelína barokního sochaře B. Fritsche z roku 1747 na kojetínském náměstí.

18. STOLETÍ

1. listopadu 1703 nabyla smlouvou olomoucká kapitula v Lobodicích statek bývalého rychtáře Jana Přikryla. Společně s již dříve nabytým gruntem Václava Prášila se pak vrchnost snažila vytvořit v Lobodicích dvůr. Vrchnost získávala role od svobodných sedláků, kteří byli zadluženi a nemohli své dluhy zaplatit. Vrchnost pak žádala po lobodických poddaných, aby k novému dvoru robotovali, i když před tím žádný takový dvůr nebyl. Sedláci hrdí na svou svobodu se biskupovi vzepřeli a teprve uvěznění v hukvaldském vězení zlomilo jejich odpor. Spory se však táhly až do roku 1767.

17. října 1704 oznámil biskup olomoucký Karel kroměřížskému hejtmanovi, že zamýšlí sloučit Lobodice s kroměřížským statkem. Po souhlasu olomoucké kapituly došlo v příštím roce ke sloučení a při kroměřížském panství zůstaly až do zrušení poddanství. Lobodice byly totiž biskupským panstvím a byly v roce 1604 dány v léno Salmům, kteří drželi Kojetín. Když v roce

1697 Ferdinand Julie hrabě Salmu zemřel svobodný a bezdětný, lobodické léno odumřelo a došlo ke sloučení s kroměřížským statkem.

V roce 1711 padlo v Kojetíně 783 kusů hovězího dobytka na mor.

Roku 1714 vyhořelo celé vnitřní město a židovská ulice.

7. února 1715 si stěžoval zemský solicítátor židovský, Simon Franckhel, u zemského tribunálu jménem celé kojetínské židovské obce, na rozhodnutí hospodářského kojetínského úředníka, který nechtěl povolit stavbu více než 23 židovských domů po velkém požáru v roce 1714, kdy vedle řady křesťanských domů shořely všechny židovské domy. Ve stížnosti se uvádělo, že v gruntovních knihách je zapsáno 86 židovských domů a že tedy 63 židovských rodin by zůstalo bez přístřeší. Zemský tribunál pověřil krajského hejtmana, aby provedl šetření a podle jeho konečného nálezu bylo 59 židovských domů.

Roku 1718 vyhořelo 39 domů – Mlýnská ulice a Šperloch.

Roku 1724 vyhořel Šperloch znovu a spolu s ním Židovská ulice, náměstí a Kroměřížská ulice.

26. září 1725 byl Kojetín opět odtržen od pražského arcibiskupství. Tehdejší arcibiskup Ferdinand hrabě Khünburg dal pražskému arcibiskupství své statky Březany a Štědřík a kojetínský statek za to proměnil ve své osobní vlastnictví. Ale už za rok jej prodal Marii Alžbětě vévodkyni šlesvicko-holštýnské, se kterou pak mělo město mnoho těžkostí a sporů.

Pohled na město Kojetín z roku 1727:

Jedním z nejstarších pohledů na město Kojetín je pohled pocházející od písaře zemských desek moravských Dismase Jos. Hynka Hoffera z roku 1727. Je uložen v Archívu města Brna. Pro nás je zajímavý tím, že mimo celkový pohled má očíslováno deset významných objektů ve městě: 1) farní kostel, 2) radnice, 3) fara, 4) panský dům, 5) obecní dům, 6) pivovar, 7) mlýn, 8) Kroměřížská brána, 9) Olomoucká brána, 10) židovská synagoga. Dále je zde v barevném provedení vyobrazen kojetínského znaku, které je doposud známo. Barvy jsou v obráceném poměru oproti znaku současnému – štít je proveden v barvě červené, břevno v barvě modré a mřížování v barvě stříbrné.

Do roku 1726 patřil Kojetín biskupství pražskému. Právě v roce 1726 byl Kojetín pražským arcibiskupem Ferdinandem z Khünburku za 200 tisíc zlatých rýnských Marii Alžbětě, vévodkyni ze Šlesviy – Holšteinu.

Tehdy držela vrchnost ve městě kovárnu, pivovar, vinopalnu, mlýn se zvláštním vodovodem, koželužnu, cihelnu, hrdelní právo, panskou hospodu a v roce 1720 vystavený velký dvůr, v němž byla umístěna vrchnostenská kancelář a dále pak menší druhý dvůr při Oboře. Nová paní kojetínského statku Marie Alžběta přikoupila v roce 1732 od bratří Žalkovských ze Žalkovic Víceměřice, Poličky a polovinu Dědic, a to za 92 tisíc zlatých rýnských. Vše připojila ke Kojetínu.

20. prosince 1734 byl rozhodnut spor, který vedli lidé z Hrušky, Měrovic, Popůvek a Stříbrnic s kojetínským panstvím, ke kterému náležely a které několik let před tím (1726) koupila od pražského arcibiskupa Marie Alžběta vévodkyně šlesvicko-holštýnská. Spor se týkal odběru výrobků od kojetínské vrchnosti (kořalky, piva, vína a sýrů), které lidé z vesnic nechtěli odebírat, poněvadž jim byly draho počítány. Podle rozhodnutí museli sice nadále odebírat šestnáct a půl vědra kořalky, ale vrchnost jim nesměla počítat draž než 12 krejcarů za máz. Vrchnosti i nadále museli odvádět kůže padlého dobytka za 10 nebo 5 krejcarů za kus podle stáří hovězího nebo koňského kusu.

V roce 1735 celé město vyhořelo.

Únor 1742 byl pro Kojetín neveselý, poněvadž v tomto měsíci vtrhli do města Prusové a město vydrancovali, jak bylo tehdy obvyklé ve všech městech a vsích, které obsadila pruská armáda shromažďující se v počtu 15 tisíc mužů spolu s 16 tisíci Sasy a 3 tisíci Francouzy na Moravě a připravující se k tažení na Vídeň a Prahu.

22. dubna 1744 přechází kojetínský statek na Marii Terezii, provdanou kněžnu z ÓttingenŠpilberku, která jej zdělila po své matce po paní Marii Alžbětě, vévodkyni šlésvicko-holštýnské, se kterou měla obec města Kojetína mnohé tahanice kolem potvrzení městských výsad.

A tak se dědí kojetínské panství až do roku 1814 (jako zboží, se kterým panstvo obchodovalo).

13. července 1745 odkázala tehdejší majitelka Kojetína Marie Terezie z Óttingen-Špilberku svá panství svým dvěma dcerám, z nichž Kojetín převzala Marie Leopoldina, provdaná z KounicRittbergu. Za ní se znovu dostává do proudu spor města s vrchností o potvrzení městských výsad, který se táhl s různými přetržkami od roku 1661. V tomto sporu krajský hejtmán olomoucký František Šubíř z Chropyně navrhoval, aby se výsady prastarému městu Kojetínu potvrdily tak, jak město žádalo. Oettingovský advokát však zaujal odmítavé stanovisko. Spor se táhl tedy dále.

Roku 1746, a to 1. září vyhořela Židovská ulice, náměstí i s kostelem, ulice Vyškovská, Žebračka a ulice Růžová.

Tolikrát postižené město Kojetín požáry dalo v roce 1747 postavit na náměstí sochu sv. Floriána, patrona proti ohni a současně také sochu sv. Vendelína, patrona proti pádu dobytka (barokního sochaře B. Fritsche z roku 1747 na kojetínském náměstí), jelikož při posledním moru v roce 1711 padlo v Kojetíně 783 kusů hovězího dobytka. Na této soše je jedno z původních vyobrazení kojetínského znaku. Je na soše sv. Vendelína

21. září 1750 se v Kojetíně konečně dočkali vyřízení žádosti o potvrzení městských výsad, kterou podali císaři Leopoldovi v roce 1660. Listem s tímto datem císařovna Marie Terezie potvrdila veškeré výsady dané kojetínským měšťanům pražskými arcibiskupy, českými králi a moravskými markraběti. Nepotvrdila však výsady, které jim dali Pernštejní a Salmy, protože ti nebyli plnoprávními pány města, nýbrž pouze zástavními držiteli a neměli tedy právo udílet výsady. Z výkladu potvrzení výsad brzy vzniklo nedorozumění mezi měšťany a vrchností, kterou tehdy byla Marie Leopoldina, hraběnka Kounicova-Rittbergová.

23. srpna 1754 podali měšťané stížnost na vrchnost, že provozuje v Kojetíně v Židovské ulici neoprávněný nálev piva neboli pivní šenky. Vznikl soudní spor.

10. prosince 1754 byla v soudním sporu kojetínských měšťanů s vrchností, kterou tehdy byla Leopoldina z Kounic-Rietbergu, vnučka vévodkyně šlésvicko-holštýnské. Vrchnost byla odsouzena, aby ihned zastavila nálev piva v Kojetíně v Židovské ulici a aby zaplatila obci veškeré škody a útraty. Tehdy bylo v Kojetíně 46 právovarečných domů. Těchto 46 měšťanů mělo na základě svých výsad právo vařit pivo a čepovat víno podle stanoveného pořádku. Z každé vyčepované bečky, která měla deset věder, brala vrchnost poplatek 12 krejcarů. I vrchnost měla v městě svůj panský dům, kde mohla čepovat svá piva a vína. Pálení a čepování kořalky bylo v Kojetíně jen výhradním právem vrchnosti.

Vrchnostenský advokát se sice odvolal, spor se táhl ještě dva roky, a nakonec skončil v neprospěch vrchnosti. Tento spor začal tím, když v roce 1750 císařovna Marie Terezie potvrdila Kojetínu arcibiskupské a královské výsady dané držitelům Kojetína Pernštejnům a

Salmům. Tím mezi vrchností a měšťany vzniklo z odlišného výkladu výsad nedorozumění o pivní šenky, které vrchnost, dle názoru měšťanů, neoprávněně v Kojetíně provozovala.

24. srpna 1765 učinil dvorní dekret z Vídně tečku za záležitostí dřeva, které dodávala kojetínská obec v roce 1758 za válek s Pruskem na stavbu mostu u Klopotovic. Obec dodala tehdy 91 dubových kmenů, za které účtovala 85 zlatých 9 krejcarů. Erár však nezaplatil a když město žádalo v roce 1763 znovu velmi důrazně o zaplacení, prohlásil dvorní dekret pohledávku za promlčenou a město náhradu nedostalo.

V 18. století byl Kojetín rozdělen na vnitřní město (civitas, tři předměstí – suburbia) – Kroměřížské, Vyškovské, Olomoucké. Za Josefa II. bylo zavedeno v Kojetíně číslování, samostatně pro město a tři předměstí. Rozdělení Kojetína zůstalo.

9. října 1781 potvrdil císař Josef II. Kojetínu znovu všechny výsady, které byly již dříve potvrzeny jeho matkou Marií Terezií. Kojetín tehdy patřil pod pravomoc vrchnostenskou a měl pro správu vnitřních záležitostí v čele svobodně voleného primátora a úřadujícího purkmistra spolu s dalšími třemi purkmistry a třemi rady. Obec kojetínská však žádala, aby byl v městě zřízen magistrát s purkmistrem, syndikem a dvěma zvolenými radními. V roce 1787 císař konečně žádosti vyhověl a tím přestala vrchnostenská pravomoc a město se stalo městem ochranným, jak byla tehdy Kroměříž.

Až do roku 1787 patřil Kojetín pod pravomoc vrchnostenskou. Toho roku udělil císař Josef II. na žádost kojetínské obce magistrát, který znamenal zrušení politické a soudní pravomoci vrchnosti nad poddanými městy.

Kojetínský magistrát se skládal z purkmistra, syndika a dvou nezkoušených radních. Syndikus byl silou stálou, placenou. Magistrát řídil záležitosti právní, politické a hospodářské.

Prvním purkmistrem byl podle „Chytilových paběrků“ Jan Vlček, který se těšil veliké vážnosti u občanů.

Od zřízení magistrátu máme také bohatší a přímé zprávy o vnitřním životě ve městě. Jsou to především zápisy týkající se schůzí „městského ausšusu (výboru), ve kterých se přímo odráží svérázné a přímé myšlení měšťanů kojetínských, avšak mnohdy též bohužel jejich nadutost a nepokrokovost myšlení. Zápisy začínají rokem 1797.

Město mělo v té době ráz města zcela zemědělského. Každým rokem bývali ustanovováni tzv. koňari, tj. pastevcí koní, kteří měli za povinnost do sv. Havla (16. 10.) koně pást ve dne v noci a po sv. Havlu jen v noci. Dostávali od sedláků za jednoho koně 4 groše, 2 měřice rži, při každých svátcích koláč a za každého koně pecen chleba.

Město i vrchnost byli povinni dovézt obyčejně 1.000 měřic ovsa z „kroměřížského magacínu do Vídně“. Povožníci dostávali zaplaceno od centu a míle 3 groše.

Řemesla, která v městě byla, byla tzv. řemesla venkovská, potřebná pro místní nebo okolní sedláky. Jedním z nich byl cihlář. K cihlářské živnosti tehdy patřilo: štoky, kolečka, kuté formy, motyky, kuté a obyčejné lopaty, putýnky, borové fošny, palivové dříví. Od tisíce vypálených cihel dostal cihlář zaplaceno 2 zlatých a 15 grošů. Cihly se vypalovaly tak, že se postavily do kozla. Sjednané nádeníky si cihlář platil sám (2–4 zlatých) jako naturálie obdrželi čtvrt vědra piva a 3 měřice rži.

Po bitvě u Slavkova v roce 1805 byli v Kojetíně ubytováni na útratu měšťanů husaři 9. regimentu.

Pokud se týká kojetínské školy, máme od dob školských reforem Marie Terezie více zpráv.

První zprávy o „kantorovi“ v Kojetíně jsou již ze 16. století.

V 18. století byly v Kojetíně školy dvě – horní a dolní škola. Jak je ze zpráv obecního výboru patrné, měšťané hleděli na školu jako na nutné zlo, neboť: „... ti kteří do školy děti posílají, bez ohledu schulgeld položit musí a k posílání dětí do školy budou přidrženi...“ „Schulgeld“ neboli školní plat činil: „... z jednoho každého dítěte...“ 1 groš – 2 dny. Byt učitele (kantora – od latinského cantare – zpívati, neboť učitel byl většinou zároveň varhaníkem a zpěvákem v kostele, písařem a mnohde také hostinským) byl v Kroměřížské bráně, neboť v blízkosti byla též škola.

V roce 1801 měl „obecní ausšus“ výhrady k tomu, že tohoto bytu užívá učitel, neboť tomuto má dát byt vrchnost. Bytu v bráně je zapotřebí pro obec, „... neboť nyní po vojně je mnoho invalidů...“. Bohužel nevíme, jak tento spor dopadl. Zřejmě nikoliv pro „ausšus“ příznivě, jelikož záznamy mlčí, ale v bytě je nadále učitel.

Na konci 18. století (1793) podle topografa Schwoye (F. J. Schwoy: Topographie vom Mrkgrafthum Mähren, Wien, 1793), byl stav v Kojetíně následující:

Město: křesťanských domů... 71, 124 rodin, 534 obyvatel, židovských domů... 43, 85 rodin, 375 obyvatel.

Předměstí bylo jen křesťanské: 332 domů, 486 rodin, 2130 obyvatel. Celkem bylo v Kojetíně 695 rodin – 3039 obyvatel.

V roce 1801 vyhořelo 158 domů, půl Olomoucké ulice, celá ulice Kroměřížská, Žebračka a Podvalí.

19. STOLETÍ

Po Marii Terezii, provdané z Óttingen-Špilberku dědí panství roku 1814 kněžna Eleonora, která se provdala za Lothara knížete Metternicha z Winneburku. Po ní dědí její syn Viktorin, který umírá roku 1830 bezdětný. Proto panství zdělila jeho sestra Leontýna kněžna Metternichů, provdaná za hraběte Mořice ze Sandoru a od roku 1861 patří panství jejich dceři Pavlíně, která byla provdaná za Richarda Metternicha z Winneburgů. Kněžna Pavlína se proslavila tím, že na scéně v Paříži uvedla operu B. Smetany „Prodaná nevěsta“, když tato opera při premiéře v Praze propadla. Kněžně Pavlíně se však opera líbila, a proto se postarala o její předvedení v Paříži, kde její manžel, kníže Richard Metternich, byl rakouským vyslancem. V Paříži opera dosáhla velkého úspěchu a musela být opakována. Teprve potom ji opět uvedli v Praze.

Kněžna Pavlína proslavila také „hanáckého obra“ Josefa Drásala, starší generaci známý pod jménem „holešovský Josef“. Drásal se narodil v Chromci, okres Šternberk. Ve svých osmnácti letech měřil již 2 metry 48 centimetrů a sloužil v panském dvoře v Bludově. Jako dvacetiletý mladík přišel do Holešova, aby zastával práci na dvoře. Tamní hostinský Janoch byl velmi podnikavý člověk a rozhodl se, že s Drásalem podnikne cestu po světě. Naučil Josefa číst a psát a vydal se s ním po Rakousku, Německu, Anglii, Rusku a Francii. Všude byl Josef středem pozornosti a odnášel si se svým průvodce mnoho peněz. Když byla v Paříži v roce 1864 světová výstava, přijel Janoch se svým „obrem“ do Paříže a přihlásil se na rakouském velvyslanectví u knížete Metternicha, kde vzbudil zájem u jeho choti kněžny Pavlíny. Kněžna Pavlína pak sezvala všechny trpaslíky z celé Francie a dala napsat zvláštní hru pro ně a obra. Hra se pak

hrála před rakouským pavilónem. Drásal v ní vystupoval v nádherném hanáckém kroji. Za přítomnosti panstva, šlechty a císaře Napoleona III. zahájil Drásal hru tím, že za zvuků hudby přinesl ve velké plechové krabici tu trpasličí drobotinu na scénu a tam ji za velkého járotu a obdivu diváků vysypal. Po hře si dal císař Napoleon Josefa předvolat a pomocí tlumočnicka s ním promluvil několik vět. Drásal si ze světa dovezl mnoho peněz. Brzy však – následkem přílišného požívání lihovin – zemřel, bylo to v roce 1885, kdy mu bylo 44 let. Jelikož bydlel až do své smrti v Holešově, říkali mu „holešovský Josef“. Vážil 186 kg.

Otec kněžny Pavlíny hrabě Mořic ze Sandoru a Slavnice byl známý pod jménem „Dábelský jezdec“, podle odvážné a divoké jízdy na koni.

Když byl z jara ve Vídni rozvodněný Dunaj, vsadil se, že na koni přejede po plovoucích krách na druhý břeh. Sázku vyhrál.

Když jel první vlak z Vídně do Prešpurku (Bratislavy), vsadil se hrabě, že tam na svém koni dojde dříve než vlak. Sázku zase vyhrál.

Za svého pobytu v Kojetíně jel kolem fary a pozval tehdejšího faráře hraběte D'Orasaye, aby se s ním jel projet. Ten nic netuše, přisedl k němu do kočáru. Hrabě Mořic švihl koně a hnal je plným tryskem k řece Moravě, která měla tehdy ještě strmé břehy. Hrabě Orsay hrůzou a strachem volal: „Zastavte, zastavte!“ Mořic, ale letěl dál a až na samém břehu koně rázem zastavil.

Kníže Richard Metternich zemřel v roce 1895 a kněžna Pavlína v roce 1924 ve Vídni. Koječáci byli na svou vrchnost hrdí. Poddaným z Dřínova říkali: „Co, ve žebráci, me sme z princovyho panství“.

Po smrti kněžny Pavlíny dědila panství Žofie, kněžna z Óttingen-Špilberku, která bydlela ve Vídni. Kněžna Žofie prodala kojetínské panství o výměře 514 ha, 7 a 92 m², 1. dubna 1937 olomouckému arcibiskupovi dr. Leopoldu Prečanovi za 3 milióny 600 tisíc Kč. Prečan tak rozšířil fond dr. L. Prečana k podporování chudých studentů římsko-katolické theologické fakulty v Olomouci. Touto koupí byl zrušen významný vrchnostenský řád v Kojetíně, neboť správu převzalo centrální ředitelství v Kroměříži.

Posledním inspektorem panství byl pan Jan Rittich (zemřel roku 1942). Po roce 1948 byl velkostatek znárodněn a rozparcelován, ale za dva roky byl obnoven a vznikl Statek mistrovské školy zemědělské. Tím končí dějiny kojetínského panství.

V roce 1807 bylo v Kojetíně zavedeno jednotné číslování. Přestalo se užívat názvu Stadt, Kremsiervorstadt atd. a začalo se užívat Olmützergasse, Kremsiegasse, Podwaly, Judengasse, Ziebraczka apod. Teprve od roku 1863 se zase začíná užívat českých názvů.

V roce 1820 nám kojetínský vrchní Vincenc Hubáček zachytil ve svých německy psaných zápiscích stav a rozsah panství. Panství kojetínské tehdy náleželo Eleonoře, hraběnce KounicRittberkové, provdané za Klimenta Václava Lothara, hraběte Metternicha.

V Kojetíně bylo toho roku 188 řemeslníků. Z toho bylo 50 ševců, 35 krejčích, 29 tkalců, 3 pekaři, 5 kovářů, 8 provazníků, 6 hrnčírů. Převládají tedy řemesla venkovského typu – pro která byl ve městě a okolí odbyt. Z ostatních řemesel, která byla zastoupena, jsou mistři po třech až čtyřech. Celkem bylo ve městě 28 řemesel.

V Kojetíně bylo celkem 416 domů, celkem 3092 obyvatel, z toho 2716 křesťanů a 376 židů. Obec židovská byla tehdy velmi silně zastoupena. Židé bydleli ve zvláštní části města, tzv. židovské čtvrti.

Kojetínské panství, spojené s panstvím víceměřickým, mělo délku 6000 délkových sáhů od hranic chropyňských až k hranicím doloplazským, šířku 2000 délkových sáhů od hranic vitčických až k hranicím tvorovským.

Bývalé rybníky na tomto panství byly vysušeny a přeměněny v louky a pole. Kojetínský obecní les měl rozlohu 96 jiter a 278 2/6 čtvrt. sáhů.

Na polích panství se hospodařilo následujícím způsobem: První rok do pohnojené půdy hrách, vikev, proso, konopí, zelí, druhý rok pšenice, třetí rok ječmen, čtvrtý rok do nepohnojené půdy hrách, vikev, brambory. Zvláštností bylo, že mnohdy po pšenici se sela zase pšenice a tato druhý rok dávala větší výnosy jak rok předtím.

Na panství byl v tomto období velmi dobrý chov koní, který byl na lepší úrovni jako chov hovězího dobytka. Chov měl svá střediska hlavně v Kojetíně, Němčicích a Stříbrnicích. Podstatného zlepšení bylo dosaženo v posledních 30 letech postavením mnoha hřebčinců. Na celém panství bylo 1262 kusů koní, 1879 kusů hovězího dobytka. Ovce se na panství nepěstovaly pro nízkou polohu. Ovčinec, který byl ve Víceměřicích zanikl. Vepři se pěstovali hojně, hlavně pro domácí potřebu, která byla značná. Také husí se pěstovalo mnoho, hlavně na prodej. Velké odbytiště hanáckých hus bylo v Rakousích. Včelařství bylo nepatrné, na celém panství bylo jen 189 úlů.

13. května 1825 byl vydán vysoký guberniální dekret č. 12.205, kterým se s přihlédnutím k výkladu nejvyššího zdravotního normativu z roku 1773 nedovolovalo zařadit lékárnu na míli cesty od Kojetína. Tímto dekretem byla zamítnuta žádost apotékáře Franze Krybuse – o zařízení lékárny v Kojetíně. Od roku 1803 zde prodával apotékařské specie kupec Carl Puschmann, jinak se léky kupovaly v Tovačově.

V roce 1829 v Kojetíně začala stavba nového „rathausu“ a v roce 1840 byla postavena nová fara.

V roce 1831 vyhořelo 17 domků na Stružním řádku.

Při dalším požáru v roce 1834 vyhořela celá ulice Kroměřížská.

V roce 1839 podle moravského topografa Řehoře Volého (Gregory Wolky: Die Markgrafschaft Mähren, Brünn, 1839) bylo takové rozdělení města jako za Josefa II.

Stav obyvatelstva byl následující: 421 křesťanských domů, 43 domů židovských. Bylo celkem 2736 obyvatel křesťanů (1273 mužů a 1463 žen) a v 77 židovských rodinách celkem 254 mužů a 265 žen.

20. května 1843 začalo na Kojetínsku hrozné sucho, které trvalo až do 22. září toho roku. Tím suchem nastal velký nedostatek píce, dobytek nemohl být krmen a cena dobytku velmi poklesla. Kůň se prodával za 20 zlatých, ale i za 10. Kráva na jatky za 20 až 30 zlatých.

V roce 1846 kroměřížský děkan, v té době „obvodní školdozorce“, podal stížnost krajskému úřadu, že je kojetínská škola na spadnutí a že je vyučování spojené s nebezpečím jak pro děti, tak i pro učitele. Tehdy bylo ve škole asi 400 dětí. Krajský úřad nařídil stavbu nové školy. Ale město se soudilo s vrchností 13 let, kdo výstavbu bude platit. Bylo rozesláno na 130 přípisů a plánů. Materiál na stavbu se přes noc tajemně ztrácel. Takže když v letech 1858-1859 byla stržena stará budova školy (zároveň i s bránou), nová ještě nestála. Vyučovalo se v bývalém šenkovním domě Englišově č. 52. Adaptace domu byla velmi jednoduchá – tančírna byla přepažena a vyučovalo se i v ostatních hostinských místnostech, které byly upraveny na školu a byty obou učitelů, zatímco podučitelé byli nastěhováni do nízkých komůrek na dvoře. Přísný

dualismus kojetínské školy byl dodržen i tím, že na dvoře byly zřízeny dva krmníky pro prasata (jedno městske a jedno vrchnostenske) a byly složeny dvě hromady dříví.

V roce 1847 vyhořel celý Šperloch, půl Židovské ulice a Pořadí.

19. STOLETÍ – ROK 1848

Probuzený politický národní život přinesl v revolučním jaru roku 1848 nový, zesílený tep i venkovské společnosti rolnické. Národně uvědomělé měšťanstvo a inteligence, připravené myšlenkově již v předchozích desetiletích k samostatnému politickému životu, dožaduje se v souladu s evropskou situací a pod dojmem revolučních událostí francouzských, italských a německých, politických práv a občanských svobod.

Rok 1848 dokončil po staletí připravující se proměnu feudálního řádu v řád demokratický v tom směru, že odstranil úplně a právně robotu a poddanství, které v narušené formě trvaly dosud. S nimi zmizely z venkovského života zjevy, které jej doprovázely a vyznačovaly i po stránce politické správy. Přestala politická a soudní pravomoc vrchnostenská a byl dán základ novodobé společnosti, novodobé politické správě, kterou převzal plně do svých rukou stát.

Poddanská otázka zaujímala významné místo na prvním českém politickém projevu – na památné schůzi ve svatovavříneckých lázních v Praze. Zprávy o revolučních událostech ve Vídni a v Praze se dostávají také do města uprostřed bohaté Hané – do Kojetína. Je zajímavé sledovat, kdo je obyvatelům Kojetína přináší a jak je vykládá. V měsíci březnu káže a vykládá po svém „konstituci“ farníkům kojetínský farář P. Josef Doubravský. Zachoval se nám koncept jeho kázání. Ze slohu lze usoudit, že jde o překlad z němčiny. Mimo jiné také říká: „Vám, milí farníci, co se týče konstituce, netřeba již dělat ničeho. Neboť nám Vídenští píší, že oni již pro nás všechno pro naše blaho vykonali.“

Z této věty si lze snadno domyslet, co farář zamýšlel. Za každou cenu zachovat v městě klid, nepřipustit revoluční vření. V tom je také za jedno s krajským úřadem, který svým přípisem ze dne 19. 3. 1848 č. 445 vyzývá měšťany ke zřizování Národních gard. Tak jako v jiných městech na Moravě, též v Kojetíně se vytváří Národní garda. Kojetín měl v té době bez židovské obce 3027 stálých obyvatel. Národní gardy vznikaly jako ochranné organizace měšťanů, které podle zmíněného přípisu krajského úřadu je nutno zřizovat na ochranu proti proletariátu, který by mohl „narušit veřejnou bezpečnost“. Do služby v Národní gardě byli povoláni „všichni zdraví, věrní buržoazie a existenčně nezávislí mužové od 19 do 50 let“. Ze služby v Národní gardě byli vyňati řemeslničtí tovaryši, osoby služebné, nádeníci a také státní zaměstnanci. V čele Národní gardy stál tzv. komitét, který v červnu roku 1848 žádá magistrát města o zakoupení 100 ks pušek pro členy gardy. Magistrát však odpovídá záporně, neboť peněz prý je zapotřebí pro nutnější vydání. Tak celou dobu svého trvání byla Národní garda v Kojetíně bez střelných zbraní, kromě vypůjčených loveckých pušek, které však členové nosili (a to jen někteří) pouze při přehlídkách.

Po celou dobu existence Národní gardy v Kojetíně trval spor o její bytí a nebytí. Možno říci, že v tomto patriarchálním městě, těžko přístupném novotám, nebylo místa pro tento útvar měšťanstva. A Národní garda měla především sloužit měšťanstvu ku chránění jeho majetku. Otázka vlastenectví zde byla otázkou druhořadou.

Povinností sloužit v Národní gardě bylo uznáno 284 kojetínských občanů, ale službu vykonávalo jen 86 mužů. Z 28 měšťanů jen 22, ze 120 předměšťanů (sedláků), z nich sloužilo

pouze deset, ze 108 kupců a řemeslníků sloužilo 41 a pouze 3 domkaři z 18. Úředníci sloužili všichni a to 10.

Jaké bylo složení Národní gardy v Kojetíně:

1 hauptman, 1 oberlajtnant, 2 lajtnanti, 2 fedwebli, 9 kaprálů, 2 tamboři, 1 tesař, 68 gardistů, 21 měšťanů, 2 synové měšťanů, 33 řemeslníků, 5 kupců, 10 úředníků, 8 předměšťanů, 4 jiného povolání, 3 bez označení povolání.

Do protikladu k tomuto postoji kojetínských občanů musíme postavit jednání kojetínského rodáka, krejčovského dělníka (tehdy ještě tovaryš) Dominika Ježka, účastníka vídeňských bouří. Na pražských barikádách bojoval krajan z Tovačova student Leopold Hranáč a v Olomouci se zúčastnil demonstrace jiný Tovačovák student, později hudební skladatel Arnošt Förchtgott.

Závěrečným aktem 29. ledna 1853 je možné nazvat kvitanci c. k. berního úřadu v Kojetíně na 6 krejcarů za bubínek neslavné Národní gardy.

V této souvislosti je nutno také vzpomenout tzv. „slovanských bálů“, které byly v Kojetíně pořádány v měsících září – listopadu roku 1848, zřejmě pod vlivem „Kroměřížského sněmu“. Byly pořádány na tzv. „Hrubé hospodě“ – U Zlatého kříže (zde maloval své Hanačky Mánes) (nyní Okresní dům – Masarykovo náměstí). Jak se dočteme v novinách z této doby, mohli návštěvníci hned u vchodu obdivovat moravskou orlici a českého lva, oba dojemně a symbolicky podle c. k. předpisu stulené pod ochranou pozlacené koruny rakouské. Také pořádání těchto bálů nám dává nahlédnout do myšlení kojetínských občanů. Ačkoli to byly „slovanské bály“ byly konány ve vší loajalitě k habsburské monarchii. Sál byl vyzdoben velkým obrazem chorvatského bána Jelačiče, ochránce „vysokého domu habsburského proti uherským revolucionářům“.

Když po roce 1848 zavál na Moravě národní duch, probouzel se také Kojetín k národnímu životu. V květnu 1848 byl v Kojetíně založen první spolek „Česká lípa“. Spolek byl střediskem veškerého národního ruchu. Hrávala se česká divadelní představení, která šířila mezi lid národní uvědomění. Konaly se také přednášky apod. Na Moravě bylo jen šest spolků „Česká lípa“.

Když spolek zanikl, byla v roce 1862 založena pěvecká jednota „Jaroslav“ a v roce 1868 „Čtenářský spolek“. Politické strany nebyly povoleny.

Oba spolky se později roku 1876 spojily v Občanskou besedu „Jaroslav“. V té době byl již národně uvědomělý život na výši, takže když se konaly volby do zemského sněmu byl proti německému kandidátu baronu Chlumetskému postaven vlastenecký kněz P. Ign. Wurm a volby také vyhrál. Nejprve se volili delegáti, kteří v den voleb odjeli do Přerova, kde pak volili poslance. První všeobecné a tajné volby se konaly v roce 1906.

Roku 1849 po udělení konstituce císařem Ferdinandem Dobrotivým a po vydání ústavy říšské císařem Františkem Josefem I. byly dosavadní magistrátní a vrchnostenské úřady zrušeny a místo nich byly v roce 1850 zavedeny c. k. okresní úřady. Tak dostal Kojetín okresní soud a berní úřad. Tyto úřady byly umístěny v městském rathouzu, který byl v roce 1830 přestaven. Do roku 1872 patřil Kojetín pod okresní hejtmanství Kroměříže a v roce 1872 přechází pod Přerov. Židé, kteří měli tehdy samostatnou židovskou obec, bili již dříve sloučeni s městem v jedinou obec.

Kojetín, jako jiná hanácká města, měl německý náter, i když zde žila většina českého obyvatelstva. Úřední řečí na magistrátě byla němčina a také se odrodilo mnoho měšťanů s německými jmény, např. Jettel, Wessely apod.

3. dubna 1849 vyhořel celý Žabák.

V září 1850 byl zvolen nový obecní výbor se starostou Antonínem Špačkem v čele. Mezi členy výboru se objevují jména jako bouřlivák Dominika Ježka, ale i dvou představitelů židovské obce, tehdy sloučené s křesťanskou (i přes protesty jednotlivců – Michaela Guttmanna a Jakoba Weisskopfa).

V roce 1850 začalo velké stěhování uvnitř města. Staré domy v židovské ulici (dnes Husova) zabírá městská kojetínská chudina a oproti Židé zakupují domy ve městě. Je třeba poznamenat, že vlastenecká otázka v Kojetíně nebyla závislá na náboženském vyznání (některé domy v křesťanské části města patřily Židům už za dob Pernštejnů). Je faktem, že ve vnitřním městě, tj. uvnitř hradeb, žilo více Židů než křesťanů již před čtyřmi sty lety.

V roce 1851 vydává kojetínský rodák, zemský archivář PhDr. Josef Chytil (1812-1861) první historii našeho města „Paběrky dějů kojetínských“ (rovněž v opisu v tovačovském archívu)

Roku 1852 se v Kojetíně narodil profesor David Kaufmann, učenec světového jména a velký dobrodinec svých krajanů – souvěrců.

Téhož roku se narodila Marie Gardavská (nejedná se o akademickou malířku). Tuto Marii Gardavskou všichni znali coby „stařenku Vomelovou“, která byla zásobnice místních pověstí a pohádek.

V roce 1853 podle Ivanovy kroniky dláždili cestu kamením přes rynek (v Kojetíně, stejně jako v Tovačově se náměstí říkalo „rynek“.

V Drahách se faráři stavěla stodola a zakristie za oltářem, protože se klenutí v kostele u oltáře začalo trhat (při opravě kostela v roce 1804 byly sneseny obě oratoře nad chrámovými zákristiemi, které hrozily sesutím. Ale tehdy se sesula klenba nad presbytářem a loď se nahnula, protože kostel má příliš slabé základy). V roce 1853 šlo tedy o konečné vyřešení údržby. Poté byly do zdi nové zákristie vezděny staré náhrobky ze 16. století.

Roku 1856 se kojetínským farářem stal hrabě Anatol d'Orsay, potomek francouzských emigrantů. Do své smrti se nenaučil dobře česky, přesto byl štědrým mecenášem vlasteneckého ruchu v Kojetíně, a hlavně v Olomouci.

Rok 1859 byl bohatý na požáry – hořelo celkem 6x. 12. ledna vyhořela celá ulice Žebračka (Tyršova ulice) a 25. března pravá strana Žabáku a 3. května celé Podvalí a 15. září lehlo popelem sedm chalup v olomoucké ulici.

Roku 1860 hořelo dvakrát, 1. září na Pořadí a 21. října hořelo čtyři dny na rynku (náměstí).

10. února 1861 zemřel kojetínský rodák Josef Chytil.

29. listopadu 1861 se v Kojetíně narodil František Zgoda (pseudonym Karel Křen), po Kosmákovi nejpobulárnější „kukátkář“ moravský, jehož knížky psané jadrným hanáckým humorem se četly se zaslouženou oblibou. Zgoda pocházel z rodiny z rodiny, která se kdysi psala Zgodowský a přišla k nám jako mnoho jiných po třicetileté válce z Polska. I z Uher sem přišlo mnoho nových lidí a čteme nějaký čas např. jméno Trenčianský, později prostě Uher.

16. června 1861 se sešel čtyřčlenný obecní výbor, řádně obeslaný starostou Eduardem Sehnálkem, aby jmenoval čestnými občany města sedm „deputírovaných“

(vyslanců lidu), kteří se zasloužili o Kojetín. Kromě Františka Palackého, dr. F. L. Riegra, P. Ignáce Wurma a také Františka Skopalíka ze Záhlicnic. Osm členů výboru, tedy plná třetina, nepřišla na schůzi a již na druhý den byla ve městě vypuštěna šeptanda, že „přijde obci sedm lidí na krk“, co to byl za nerozum atd.

Co to znamenalo? Obce se tenkrát bránili před tzv. „cuzáky“, protože v případě, že by jejich příslušník i bez své viny zchudnul, byla povinnost obce starat se o něho.

A skutečně již 6. července 1861 podali dva radní JUDr. Franz Swarz a Klemens Kotouczek spolu s dalšími členy obecního výboru (přesně bývalý starosta Vinzenz Drescher, zřejmě inspirátor celého tažení, Rudolf Wallaschek a Samuel Fischer) písemnou žádost o zrušení usnesení z 16. 6. 1861 a hrozili dokonce c. k. místodržitelstvím. Nakonec žádost došla až do Brna, ale slavné místodržitelství zjistilo, že i těch osm oponentů bylo na schůzi pozváno a že svou nepřítomností s návrhem na čestná občanství tedy souhlasil. Byla z toho radost veliká u ohromné většiny Koječáků a ovšem dlouhé nosy a kyselé obličejy u poražených.

Roku 1862 se stal prvním národním spolkem v Kojetíně zpěvácko-hudební spolek „Jaroslav“, založený v roce 1862. Jeho splynutím s jednotou Čtenářského spolku (založeného roku 1868) vznikla roku 1876 slavná kojetínská „Občanská beseda“.

Roku 1863 byl ustanoven nejstarší kojetínský záloženský spolek „Občanská záložna“.

V roce 1864 byla dokončena a dána do provozu trať Přerov – Vyškov. Kojetín tak dostal vlakové spojení se světem dříve než mnoho jiných míst a měst.

Ve dnech 19. a 20. srpna 1865 se konalo v Kroměříži svěcení praporu mladého zpěváckého spolku (založeného 1862) „Moravan“. Do Kroměříže se sjely deputace vlasteneckých spolků z Čech, Moravy i z Vídně, mezi nimi i padesátičlenná delegace pražského Sokola, vedená dr. Miroslavem Tyršem. Přišli pěšky z hulínského nádraží (v Kroměříži ještě vlak neměli). Uvítání bylo slavné, i přes nepřízeň vysoké hierarchie měl dubský probošt P. Lísek slavnostní kázání.

Dne 21. srpna 1865 zavítala sokolská výprava do Kojetína, kde je místní občané srdečně vítali a celou výpravu si rozebrali. Dr. Miroslav Tyrš byl hostem notáře Wišínovského.

Rok 1866 je v Ivanově kronice odbyt těmito řádky: „Byla válka s Pruskem a byla srážka u Tovačova, právě to bylo v neděli 15. července v „hrubó“ (tj. v čas hrubé, velké mše svaté) a naši prohráli. A pak byli Prajzi (tj. Prušáci) zde na kvartirách, a tak jedli, až jim pukali žaludky. A pak byla kolera.“

Podobný příběh vyprávěla i stařenka Gardavská z Kojetína: „Šli jsme z hrubé a od Tovačova bylo slyšet střelbu. Všichni jsme zůstali na místě, snad i ze zvědavosti, co to bude. Za nedlouho vjela olomouckou branou švadrona Prušáků s napřaženými pikami. Proletěli jako čerti branou, okolo náměstí a zase odcválali za bránu. Netrvalo to dlouho a vmaširovali jejich „muzikanti“, bubnovali a pískali jako krysaři a hned chtěli jídlo a pití. Homole cukru sekali bajonety a namáčeli je do okurkové vody, a tak to s odpuštěním žrali. Donesli sem cholera, nakazilo se i moc našich lidí. Šlo to tuze rychle. Sedlák nakládal na vůz, najednou zčernal, svalil se a bylo po něm.“

Tedy tak rychle to asi nešlo, ale z matriky zemřelých se dovídáme o velkém počtu zemřelých, ať již Prušáků nebo civilního obyvatelstva. Celková bilance – v Kojetíně bylo pohřbeno 30 vojáků, z toho 6 rakouských a 24 pruských, kteří zemřel vesměs na cholera. K tomu 108 civilistů nakažených cholera, tedy celkem 138 obětí cholery – strašné číslo, i když na tak vysoké jako v roce 1831.

Roku 1867 byla v noci z Vídně převážena svatováclavská koruna, která byla narychlo odvezená před Prušáky již koncem června roku 1866, všude na Moravě i v Čechách se demonstrovalo proti císaři, který stále odkládal svou korunovaci za českého krále. Z Kojetína, jak praví záznamy, zvučely té noci z 28. na 29. srpna 1867 do širého okolí fanfáry a nad městem praskaly prskavky.

Ale venkov v nadšení překonal město: V Měrovicích vypálili z „národního“ děla 101 ránu a v Bezměrově dokonce 300.

Roku 1867 byla zrestaurována budova židovské školy i rituální lázně v Kojetíně. Dnes zde stojí fara církve československé. V Židovské uličce bylo napočteno v 83 domech 434 obyvatel, většinou však křesťanských.

30. srpna 1869 projel Kojetínem první vlak z Brna do Přerova. Na viaduktu v Měrovicích je datum 1868.

V roce 1870 začala v nově zbudovaném cukrovaru první kampaň. Často se diskutuje, proč asi bylo mezi prvními dělníky tak málo kojetínských, a naopak tolik lidí z Halenkovic? Halenkovský zemědělský proletariát ovládl již v roce 1837 zřízený blízký cukrovar v Napajedlích a byl tedy v cukrovarnictví „jako doma“. Určitá souvislost bude s přílivem dělnické třídy do Kojetína i konání prvního tábora lidu v našem městě dne 20. srpna 1870 s programem na tehdejší dobu velmi odvážným.

20. srpna 1871 se v Kojetíně konal tábor lidu uspořádaný odborem "Slovanské lípy", který byl zřízen již v roce 1848. Tento tábor lidu ukázal, že město i jeho okolí patřilo k národně nejuvědomělejším okresům na Moravě. Národní uvědomění se v Kojetíně probouzelo poměrně záhy, přispívalo k tomu i to, že v ryze zemědělském městě nikdy nebyl rozsah poněmčení tak značný jako v jiných hanáckých městech.

Řepa se v Kojetíně a na Kojetínsku pěstuje až od té doby, co byl v Kojetíně zbudovaný cukrovar. To znamená od počátku sedmdesátých let 19. století. Před tím se pěstovaly obiloviny, brambory, hodně se také pěstovala paprika, které se říkalo „pepřek“. Proto se Koječákům přezdívalo „pepřkaři“.

Při pěstování řepy, jako nové plodiny, byly různé zvláštnosti. Snad nejvýraznější byla ta, že původně se na pole sázela řepová přísada. Dlouho se proto říkalo, že řepa se „sáže“, místo „seje“. Hospodyně zasela na zahrádce semena cukrovky a když měla alespoň pět lístků, vysázeli si ji na pole. Řepovou přísadu si hospodáři také kupovali od panského velkostatku. Nejdříve si z řepy vařili jídlo na způsob zelí, nebo si z ní dělali sirup na vaření. Později, když už sázeli cukrovku na pole, krmili jí dobytek. Krmnou řepu neznali. Pro cukrovar sedláci zpočátku cukrovku nepěstovali. Dostávali za ni totiž málo zapláceno, a navíc ji museli vozit až do Doloplaz. To si mohl dovolit jen ten, kdo měl silný potah. Ani po postavení kojetínského cukrovaru sedláci nechtěli cukrovku pěstovat. Neuměli ji navíc ani obdělávat a dalo jim to velmi mnoho práce. Byli také zvyklí, že za své plodiny dostávali zapláceno hned, kdežto cukrovar platil až po ukončení kampaně tzn. v lednu nebo i v únoru. Za řepu se platilo velmi málo a byly velké srážky na hlínu nebo okrojky.

Od počátku 20. století se pěstování řepy stalo jedním z nejdůležitějších odvětví zemědělství Hané.

Staří hospodáři předpovídali počasí a úrodu podle některých svátků. Např:

„Jsou-li bílé Vánoce, nebo alespoň jasné noci, bývají tmavé tzn. plné stodoly.“

„Vánoce na blátě – Velikonoce na ledě.“

„Svítlí-li na Štědrý večer hvězdy – bude hojnost zemáků.“

„Svítlí-li na Tři krále hvězdy – bývá toho roku mnoho hub.“

„Je-li v ostatky teplo – bývá o Velikonocích zima, jsou-li ostatky studené – budou teplé Velikonoce.“

„Koblihy na ulici – červené vejce ve světnici, koblihy ve světnici – červené vejce na ulici.“

V ostatky se také ukáže, jaké budou ječmeny:

„Je-li o masopustní neděli pěkně – budou dobré rané ječmeny (v únoru zaseté), jaké je masopustní pondělí, takové budou prostřední ječmeny v březnu seté), jaké je masopustní úterý, takové budou pozdní ječmeny (seté v dubnu).“

„Je-li pěkný Velký pátek, bude pohodlný (příznivý) rok.“

„Prší-li na Velký pátek – je žíznivý – suchý rok.“

„Na Velký pátek žádný sedlák neoral. V ten den musí mít země pokoj.“

„Jaká bude ryž (žito) - ukáže duben. Jaká bude pšenice – ukáže květen.“

17. března 1871 se v Kojetíně narodila Marie Gardavská, akademická malířka, portrétistka, absolventka Umělecko-průmyslové školy v Praze i malířské akademie v Mnichově, v tom čase středisku malířského kumštu v Evropě a snad i ve světě vůbec. Slavná naše krajanka zemřela 6. června 1937 v Kojetíně, její tradice je zde však stále živá, protože umění Gardavské přesahuje daleko kojetínský katastr, ano i celou Hanou.

V roce 1872 byla v Kojetíně zřízena sladovna, která přešla časem v užívání a majetek Hospodářského družstva. V jejích zahradních prostorách byly konány nejen slavnosti, ale i výstavy.

Téhož roku 1872 vzniká v Kojetíně sociálně demokratický podpůrný spolek. Velmi později k němu přibývá (v roce 1892) okresní politický spolek strany lidové, v roce 1895 spolek „Katolických tovaryšů“ a v roce 1899 „Národně vzdělávací beseda Palacký“. Dělnický vzdělávací a podpůrný spolek sociálně demokratický změněn v roce 1902 na organizaci odborovou. Politická organizace sociálně demokratická v Kojetíně byla ustavena v roce 1903.

Od ledna 1874 až do září 1884 působil na kojetínské škole tvůrce první organizace moravských učitelů František Slaměník. Jeho kniha vydaná v roce 1907 „Vzpomínky starého učitele“ hovoří velmi často o Kojetíně. Píše např. na str.224: „Třináct oken školních na náměstí hledící nemá záclon. Obtížné slunce odpolední praží do učíren a kazí dětem povážlivě zrak.“ Tehdy se strhla v místní školní radě, když Slaměník žádal o záclony pro školu, pravá bouře. Předměšťan H. zvolal všecek rozčilen: „Já za největšího vedra pracuji na poli celý den na slunci a neoslepnu a na naše fakany ve škole by nesmělo sluněčko ani svitnout? Toť přeci neslýchané!“ Ale Slaměník přece jen ty záclony prosadil.

Na straně 236 píše o těžkostech, když na školním dvorku zařizoval, snad jako první na Hané, tělocvičnu. Když Slaměník v roce 1884 opouštěl Kojetín, vyučovalo se zde již v devíti třídách, ovšem stále ještě v Englišově domě na náměstí.

31. srpna 1874 byl prodán panský mlýn manželům Svozilovým za 60.000 zlatých. Již roku 1889-90 byla nahrazena vodní kola turbinami, které byly v roce 1915 vylepšeny. Strojovny (říkalo se „Mašínhaus“) byla postavena na rozhraní století. Ale to všechno vzalo za své i se

starou malbou města Brna na zdi (zhotovená roku 1747) za hrozného požáru dne 29. dubna 1920.

28. ledna 1874 se v Tovačově narodil Karel Štéger, který působil na obecné škole v Kojetíně po čtyřicet let.

Až do konce dubna 1877 patřilo město Kojetín, stejně jako Přerov, pod hejtmanství v Kroměříži. Tehdy od 1. května 1877 bylo zřízeno nové hejtmanství v Přerově, které se skládalo ze dvou soudních a berních okresů: kojetínského a přerovského. Stejně tak zůstaly pod kroměřížským hejtmanstvím dva okresy: kroměřížský a zdounecký.

V roce 1878 byl kojetínský rodák P. Beda Dudík ve Švédsku obhlédnout, co všechno bylo od nás odvezeno za třicetileté války. Rok 1878 je pro náš celý národ památný, protože po dlouhé době k nám bylo vrácena 51 českých rukopisů, které byly uloženy v zemském archivu brněnském.

26. června 1879 bylo nadřízenými úřady schváleno zřízení Okrašlovacího spolku. Mezi zakladateli je i jméno známého učitele Slaměníka a Rudolfa Kalovského st., jehož jméno je nerozlučně spjato nejen se zřízením parků kojetínských, ale i s bohatou hasičskou činností.

12. října 1880 se narodil Nestor našich hasičů Max Navrátil, který svůj celý život zasvětil nejen myšlence spolkové, ale i muzejnictví.

Roku 1880 bylo v Kojetíně napočteno 617 domů, v nichž žilo 4880 obyvatel.

Počet obyvatelstva začíná stoupat:

Rok 1900..... počet obyvatel..... 6051

Rok 1910..... počet obyvatel..... 6337

Ve zvýšení počtu obyvatelstva hraje významnou úlohu také vznik cukrovaru, lihovaru, vznik železničního uzlu dráhy Přerov-Brno, Kojetín-Bílko a s tím spojená imigrace obyvatel a samozřejmě také přirozený přírůstek obyvatel, který je vyšší než v minulých letech vzhledem k rozšiřující se lékařské péči.

Roku 1883 byla v Kojetíně zřízena odbočka Ústřední matice školské a jednota veteránská, byl to spolek vojenských vysloužilců, později Rostislav. Jejich uniforma, a hlavně klobouk s vlajcím peřím nejlépe slušel obecnímu strážníkovi „dvoumetrovému“ pantátovi Rudolfu Mráčkovi.

Poslancem za Kojetín byl od roku 1861 olomoucký vikář P. Ignác Wurm, velký podporovatel vlasteneckého ruchu na Hané, zvláště národopisu a první propagátor česko-ruské vzájemnosti u nás. Proto bylo pro kojetínské voliče roku 1884 překvapením, když proti němu vystal protikandidát Eduard Dudík, měšťan z č. 7. Když byl podáván na Hrázi předvolební guláš, Koječáci šli, pojedli, bohatě popili, ale Dudíka nevolili.

Když nastal volební den, přijeli z Kojetína i z Hulína zvláštním vlakem do Přerova, kde se volba konala, občané s hudbou. Povozy přijely také z Tovačova. Wurm vyhrál na celé čáře a jeho voliči se utábořili v zahradě pivovaru, kde se volby konaly. Exkandidát Dudík takticky zmizel. A jeho voliči? Neseděli hladní a žízniví někde v koutku, klidně se přidali k Wurmocům. Jedli a pili s nimi na účet vítěze. A že byl pátek, byl podáván místo obvyklých uzenek a guláše, švýcarský sýr (padlo ho asi metrák) a celá várka piva. Pátera Wurma to stálo „maličkost“ a to 800 zlatých, tedy poslanecké diety na šest let dopředu.

Nejhorlivějším agitátorem pro národního kandidáta P. Wurma byl krejčovský mistr Dominik Ježek, zvaný „národní fotr“. Agitace při volbách byla Ježkovým živlem. „Chodím ve volebních botách“, říkával, sháněje voliče k obecním nebo parlamentním volbám.

Potom se jelo opět vlakem domů. U nádraží se seřadil průvod, v jehož čele šel se zdviženým čaganem „národní fotr“ Ježek a zpíval: „Ježek jsem a Ježek budu, odrodilce píchat budu!“ Vedle hrdě kráčel povozník Černochoch, zvaný „baterija“, který po celou cestu od nádraží až po náměstí střílel z „národního děla“, pomalovaného trikolorou národních barev. Dominik Ježek po vypálení z děla zvolal: „Slyšíte i to dělo volá Wurm!“

Průvod za stálého vyhrávání kapely a „hřmění“ děla obešel náměstí a zastavil před domem č. 7. Poraženému kandidátovi se provolalo třikrát „Pereat“ („Ať zhyne!“), dělo ještě třikrát zadunělo do písně „Hej Slované“ a šlo se domů. Takové bývaly kdysi volby.

Němectví udržovali ve městě úředníci severní dráhy, cukrovaru, odrodilci a židé. Také sbor dobrovolných hasičů měl až do roku 1882 německé velení.

Roku 1885 byla v Kojetíně ustavena Městská spořitelna a odbor Národní jednoty pro severní Moravu.

Roku 1886 byl posvěcen kříž na Spravedlnosti na Uhřičickém kopci. Tehdy byl ještě spád kopce strmý a cesta vedla spodem okolo mlýnské strouhy. (Sráz nad Jordánem byl vyrovnán až v roce 1890).

V roce 1886 založil P. Tománek spolek „Katolických tovaryšů“.

V roce 1887 došlo v Kojetíně k protižidovským bouřím, jak se můžeme dočíst v matrice zemřelých při pohřbu Marie Krybusové ze Ztracené ulice i v Ivanově kronice. Lidé z Kojetína a okolních dědin byli pobouřeni a vybili v Židovské ulici okna. Přijelo sem vojsko a dragouni. Někteří byli zavřeni v Olomouci.

Roku 1887 byl spojen Kojetín s Kroměříží železnou drahou – Tovačovka se poprvé rozjela na podzim roku 1895. Město Kroměříž, které se kdysi železnici bránilo, zůstalo už stranou.

Roku 1887 byla ustavena Dobrovolná jednota hasičská.

Rok 1888 byl nejen jubilejním pro celé Rakousko-Uhersko (40 let vlády Františka Josefa I.), ale velmi důležitým pro mnohé novinky v Kojetíně.

28. března 1888 bylo v Kojetíně založeno tělocvičné družstvo „Sokol“ za účasti 42 členů. Prvý dar dostali kojetínští sokolové od obce – dřevěná bradla, která zde zbyla po vojenské posádce.

Zakladatelem „Sokolu“ byl dr. Miroslav Tyrš již v roce 1865.

Roku 1888 byla za 60 tisíc zlatých postavena budova chlapecké školy, (později byla rozšířena v roce 1912, pamětní deska Kuzníkovi je zde umístěna nesprávně, poněvadž v těchto místech nikdy škola nestála). Učitelský sbor značně posílil řady národních pracovníků.

V roce 1888 došlo k velké opravě kojetínského farního chrámu, který měl od požáru 1. září 1746 zakončen věže neslohovými stříškami místo shořelých bání. Tehdy byly překryty bílo modrými dlaždičkami vchody do druhé a třetí krypty pod kostelem: jedna byla otevřena 12. října 1932. (Úplnou reportáž si můžeme přečíst v městské kronice na str. 55-57).

Roku 1889 zemřel kojetínský rabí Jakob ben Michael Brüll, jeden z nejznámějších chasidských učenců, u svých souvěrců svaté paměti. Jeho náhrobek je poměrně dosti zachovalý.

11. ledna 1890 zemřel kojetínský rodák, historiograf dr. Beda Dudík.

Při sčítání lidu roku 1890 bylo v Kojetíně napočítáno 614 domů a 5190 obyvatel.

Na onoho slavného „Nerudovského“ 1. máje 1890 byl i Kojetín zaplaven letáky. Který z místních „Ravašolů“ (tak se u nás říkalo stoupecům sociální demokracie – podle černých klobouků a rudých vázanek) to udělal, nebylo zjištěno. Víme jen, že mezi nimi byli drobní živnostníci – hostinský M. Špalek, zelinář F. Roubal, tovární zámečnický kovář J. Míka (Múck), švec J. Kýr, cestář M. Fritscher a jiní. Byli to první propagátoři sociálních myšlenek, scházeli se v hospůdce „U Špalků“, odkud kolportovali socialistické časopisy „Zář“, „Červánky“, „Rašpli“ atd.

V roce 1891 objevil mlynář B. Svozil na mlýně starodávný obraz města Brna a dal jej obnovit nákladem 100 zlatých.

2. - 3. července 1892 za starosty Antonína Mazala občanská beseda „Jaroslav“ uspořádala za spoluúčinkování celého okolí velkou národopisnou slavnost s výstavou, která se těšila pozornosti celé veřejnosti z Čech, Moravy a Slezska. Byla to jedna z prvních národopisných výstav svého druhu na Moravě a sloužila za vzor dalším. Jen z Prahy přijelo tisíc osob a velké množství osob z okolních měst.

V roce 1892 byl dělníky v cukrovaru založen „Dělnický vzdělávací a podpůrný spolek“, který byl v roce 1902 přeměněn v odborovou organizaci.

Město Tovačov a okolní obce postrádaly na konci minulého století dopravní spojení s okolními městy. Také Přerov, který se stal významným železničním uzlem usiloval o spojení s Prostějovskem. Začalo se uvažovat o vybudování železniční trati Přerov – Kojetín – Tovačov – Prostějov. Pro velké stavební náklady však bylo od této stavby upuštěno. Zasluhou Dr. Gutmanna se začala připravovat stavba železniční trati Kojetín – Tovačov, jako lokální dráhy. Stavba začala v roce 1895, byla postavena za 6 měsíců a předána do provozu v říjnu 1895.

Několik zajímavostí ze stavby dráhy: Proti stavbě vystoupila města Přerov a Prostějov a obchodní komora olomoucká s odůvodněním, že stavba znemožní stavbu spojovací trati Přerov – Prostějov. Protest však byl zamítnut. Uhřetice a Polkovice chtěly zastávku u své obce. Byla proto vybudována mezi obcemi. Předání železniční dráhy Kojetín – Tovačov do provozu bylo svátkem pro celý kraj. První jízdy se zúčastnila nejen přejímací komise, ale také obecní zastupitelstva příslušných obcí. Železnice se stala významnou spojnicí obcí při ní ležících s okolními městy.

Roku 1897 byl v Kojetíně založen Okresní hospodářský spolek a již příštího roku 1898 zimní hospodářská škola, která zatím měla své učebny na Hrázi. Dále byl obohacen Kojetín o budovu kláštera, respektive mateřské školky u kostela, která byla vysvěcena v hodky (v srpnu 1899). Téhož roku byl přestěhován c. k. berní úřad z radnice do č. 5 proti pivovaru.

15. března 1897 se v Kojetíně již hrálo kino. Dovídáme se o tom ve školní kronice obce Uhřetice z let 1872-1902. V této kronice stojí: „byly zavezeny školní dívky do Kojetína ke Zlatému kříži, aby se zúčastnily představení živých fotografií, světelných obrazů, tj. kinematografu od Edisona vynalezeného...“ Ale úplně poprvé se v Kojetíně hrálo kino již v roce 1896 u Bradňů.

3. července 1898 se konala druhá národopisná slavnost, kterou uspořádala rolnická omladina na oslavu 50 let zrušení roboty. Předváděly se zde všechny zvyky, obyčeje a tance staré Hané.

Roku 1900 byly obnoveny a upraveny lázně na Hrázi, známé již v 16. století. 16. září 1900 byl slavnostně zahájen i provoz lázně parní. Od roku 1928, kdy vybuchl kostel, lázně stále pustly a byly nevyužity až do roku 1953, kdy byly znovu velkým nákladem obnoveny a rozšířeny o saunu.

V roce 1900 bylo podle sčítání lidu v Kojetíně 676 domů a 5615 obyvatel.

V Pamětech města Kojetína je zaznamenána vzpomínka stařenky Charuzové z Uhřičic o pěstování konopí a lnu:

„Konopě sme sívale na sv. Antonínka, abe rostle až po kolínka. Konopě só hlavaty. Konopě se seje hodně husto a dež už začale prášet, tož se trhale. Jak se vesušile, tož se osm až dvanáct dní ve stojaté vodě močile, potom se rozdělale a usušile. Dež bele suchy, tož se na trdlice třele. Potom se v pece po chlebě sušile a na potirkách potirale. Potom se hachlovale. Kódel sme motale do tróbelek, konopě do ženiček. Pak se předlo. Kódel extra a konopi extra. Hotová příza se motala na motovidle do pasminek. Pasminko belo šedesát niti. Příza se péchovala v péčovni. Péčovňa bel sódek, do teho se dala na spodek příza a na ňu plachetka, na to se nasepalo popela a polilo vřeló vodó. Potom sa příza v horké vodě veprala, usušela a nosela se ke kadcovi. Plátno belo konopny a pačesny. Potom se plátno bělelo. Do země se zarazile dřevěny vidlice, na te se naplo plátno a stružní vodó polivalo. Plátno se moselo ešče kolekrát péchovať než se vybílelo. Taky ušity plátno se péchovalo místo praní. Obyčejně po pečení chleba.

Len se u nás sel až pozděš. Močel se, jak se vemlátíl na lóce na rosách. Ináč se s něm dělalo jak s konopim.

20. STOLETÍ

V roce 1901 byla dokončena pohřební obřadní síň (Leichenhalle) na kojetínském židovském hřbitově.

8. září 1901 byla veřejnosti odevzdána nová budova zimní školy hospodářské, která byla za protektorátu zdvižena o druhé poschodí.

5. května 1902 vyhořely v olomoucké ulici tři velké chalupy, kryté ještě došky.

V letech 1903–1907 byl o základů přestavěn starý pivovar a vznikl tak dnešní hotel, téhož jména.

Roku 1903 byla ukončena stavba krásné budovy dívčí školy, která pak byla v roce 1932 rozšířena o prodloužené jižní křídlo. Zde stával můstek se svatojánskou statuí, který se klenul přes potok Psoluka. V místech dívčí školy stálo kdysi hospodářské stavení Kotkovo. Kotků a je a bylo v Kojetíně hodně, proto se tomuto Kotkovi říkalo „Motélník“. Proč? Zmíněný potok Psoluka zde tvořil asi v místech, kde je teď park před školou, jezírku – tůňku, nad níž létala hejna motýlů – bělásků.

V roce 1903 byla založena sociálně demokratická politická organizace, v roce 1906 organizace českých socialistů a v roce 1909 orgán „Křesťanská sociální“. Roku 1906 byl ve městě zřízen Pastevní spolek hospodářský.

V roce 1907 byl opraven radniční portál, přestavěn cukrovar a v Dubanech zemřel 18. února 1907 P. Zgoda, kukátkář.

Roku 1908 byla uvedena do provozu elektrárna, zřízena v bývalém lobodickém mlýně.

V roce 1910 shořely tři velké panské stodoly.

Roku 1910 bylo již v Kojetíně 759 domků s 6051 obyvateli, z nichž bylo 6000 Čechů a 51 Němců, z toho 5818 katolíků, 5 evangelíků a 198 židů.

V letech 1910–1911 bylo zřízeno filiální Hospodářské družstvo, jako odbočka Kroměříže, které se v roce 1917 osamostatnilo. V roce 1911 byl dostavěn lihovar.

Od jara 1911 přelo a přelo, až se dne 21. května 1911 rozlila voda v takovém množství, že nebylo pamětníka. Nejvíce byl poškozen Žabák, kde lidé měli na půl metru vody v domech a některé domy potom spadly. I na Hatích byla hrůza. Ovšem z druhé stránky viděli povodně děti z postižených ulic, které nemusely do školy a vozily se na neckách.

Roku 1912 vzala voda most přes řeku Moravu „co se jede do lesa“, na tomto místě byl postaven most Dr. Šíleného.

Roku 1912 byl v Kojetíně založen včelařský spolek

Rok 1913 byl o jara do října mokrý, až obilí v mandelích porostlo. „Sprlochem“ (Palackého ulicí) byla položena nová silnice a překlenut potok Psoluka.

I. SVĚTOVÁ VÁLKA A KOJETÍN

Vyučování na chlapecké škole v roce 1914 nezačalo – byla tam zřízena vojenská nemocnice, která brzy uvítala raněné vojáky. Chlapci a jejich učitelé (pokud zbyli) se odstěhovali do dívčí školy, do zimní hospodářské školy, do starého obecního domu v židovně a i do „sálu“ Chmelova hostince. Jak toto vyučování probíhalo, není třeba popisovat.

Ještě na podzim roku 1914 sem přišli vystěhovalci z Haliče, Poláci, Rusíni a hlavně židé, později i běženci Slovinci z Gorice a Přímoří. Také u sedláků a v cukrovarech při řepné kampani pracovali ruští zajatci. Pomníčky vojáků Svorobočenka a Mariana Ondreje, kteří se zadusili 19. listopadu 1915 při práci, jsou toho smutným dokladem.

Kromě lidských obětí (a ty nebyli malé) patří k největším ztrátám na morálních hodnotách úpadek lidskosti, což se projevilo v bezohledném lichvaření (říkalo se keřasení). Pro srovnání uvedeme ceny některých potravin a produktů na počátku a na konci první světové války u nás v Kojetíně (tak jak je zapsáno na věčnou památku a výstrahu v městské kojetínské kronice:

		Rok 1914 (korun, haléřů)	Rok 1918(korun)
pšenice	1 q	26,-	800,- až 1000,-
žito	1 q	20,-	600,- až 800,-
ječmen	1 q	20,-	400,- až 500,-
oves	1 q	16,-	300,- až 400,-
brambory	1 q	3,-	200,- až 220,-
proso	1 q	25,-	300,- až 500,-
mák	1 q	100,-	1000,- až 1500,-
hrách	1 q	28,-	800,- až 1200,-
čočka	1 q	36,-	1000,- až 1200,-
hovězí maso	1 kg	2,40	20,-
vepřové maso	1 kg	3,-	30,-

máslo	1 kg	2,60	50,- až 56,-
sádlo	1 kg	2,-	60,- až 120,-
tvaroh	1 kg	0,30	10,-
vejce	1 ks	0,06	1,20
mléko	1 l	0,20	2,40 až 3,-

Nebo za 1 kg cibule 12,- Kor., za 1 kg kmínu 120,- Kor, 1 kg obyčejného mýdla 60,- Kor. atd.

Nekrmená husa za 100,- Kor., kuře za 12,- Kor., slepice až za 50,- Kor., sele za 700 Kor.

Pánský oblek 1600,- Kor., botky 300,- Kor., vysoké 600,- Kor.

Za krabičku zápalek před válkou zaplatili 2 haléře a po válce bylo žádáno až 60 haléřů, za jeden litr piva 1,- kor., za litr vína 16,- Kor., za litr slivovice až 80,- Kor.

Maximální úřední ceny byly mnohem nižší, ale za ty se neprodávalo, řeklo se pouze: “Nemáme – hleďte se obejít.”

Také v Kojetíně jsou známy případy, kdy „chytrák vyžral na chytráka“. Jistý zemědělec prodal 2 centy obilí za 2000,- Korun. Když se tím chlubil v hospodě, zjistilo se, že dostal falešné bankovky.

Kronika (právem) říká, že napáleného zloděje nikdo nelitoval.

Také relativně poklesl počet obyvatel:

Roku 1914 se v Kojetíně narodilo 175 a zemřelo 139 osob

Roku 1915 128 116 osob

Roku 1916 67 113 osob Roku 1917 72 100 osob

Roku 1918 70 94 osob

To znamená, že za pět let se narodilo 512 a zemřelo 472 osob. Seznam padlých a nezcitlivělých Koječáků vykazuje celkem 137 duší.

26. května 1918 (mezi jinými) zvolila kojetínská městská rada svým čestným občanem Mistra Aloise Jiráka. A. Jirásek 7. července 1918 odpověděl krásným dopisem.

29. října 1918 (ne 28. října 1918 jak se píše v městské kronice) stály zástupy před už ne c. k. okresním soudem a sundávaly rakouského orla a dávají na budovu tři znaky – český, moravský a slezský, které visely nad jevištěm v pivovaru. I orel z četnické stanice naproti dívčí škole byl sundán a všichni ti plechoví opeřenci se topili v mlýnské strouze. Pozdější starosta Švasta na podezdívce mariánského sloupu na náměstí notuje (v Kojetíně neznámou, protože byl z Čech): „Zazněte bubny, prapory zavlažte – válečné písně, bratři zazpívejte.“ Potom byly sundány tabulky označující „Náměstí císaře Františka Josefa I.“, které byly bílé s modrými písmeny. Litina se na zemi roztříštila.

Roku 1918 byla zima mírná a suchá, mrazy byly pouze zrána a nepatrné. Nejsilnější mráz -10 stupňů byl dne 15. ledna 1918. Počátkem března už bylo zaseto.

Jaro bylo suché, teplé a někdy až horké. V dubnu a v květnu téměř ani nesprchlo. Teprve druhá polovina června byla deštivá, ale stále bylo krásně teplo, až 24 stupňů. Nečekané ranní mrazíky koncem května poškodily ovocné stromy a žito v květnu pomrzlo.

Léto bylo teplé, ale často pršelo, proto byly žně obtížné a zdouhavé. Úroda byla podprůměrná: žito mělo mála zrna, pšenici poškodily deště, mnohé ječmeny a ovsy ani nevysypaly pro jarní sucha.

Podzim byl mírný a suchý, až koncem listopadu přišly první mrazy. Zemáků a řepy se urodilo mnoho, někdy až 100 centů po měřici. Teprve koncem prosince – o vánočních svátcích – zamrzlo.

Roku 1921 (první sčítání po válce) bylo v Kojetíně 874 domků a 6158 obyvatel. Z toho 6038 Čechů, 33 Němců, 34 židů, 3 jiné národnosti a 50 cizozemců. Podle náboženského vyznání 5261 katolíků, 27 evangelíků, 219 církve československé, 87 izraelitů, 11 jiné víry a 533 bez konfese.

Tak jako se vyznačovala svérázem hanácká vesnice, byl svérázný také hanácký grunt. Podívejme se nyní na obydlí našich předků a popišme si, jak žili. Vycházíme ze záznamů žáků kojetínských škol z roku 1928. Díky tomuto svědectví se můžeme vrátit do dvacátých let 20. století.

Průčelí gruntu bylo rozděleno na tři části. V jedné byly obytné místnosti, v druhé komory a uprostřed obou žudr. Před obytnými místnostmi bývala zahrádka, v níž se pěstovaly vonné květiny. Někde zasadili před stavením hrušky, kterým se zde dobře dařilo. Před komorami, za žudrem v koutě, sázivali ořech nebo lípu. Nad žudrem bývala na vyvýšeném nástavku obilná komora. Střechy byly pokryty slaměnými došky, které se dělaly doma, obyčejně z rezné slámy a byly velmi dobré a trvanlivé. Grunt se skládal z velké a malé světnice, kuchyně, síně, komory dolní a horní a ze dvou kůlen. Do gruntu se vcházelo dveřmi na návsí.

Přišlo do síně, ze které vedly dveře do velké světnice, kuchyně, na dvůr a horní komoru. Za dolní komorou, po celé délce dvora, se táhly chlévy.

Ve velké jizbě byly dvě okna na náves a malé okénko na dvůr. Ve světnici, okolo kamen a pece byla lávka a u stropu bylo zavěšeno bydlo.

V jednom koutě stála rohová skříňka, v níž měl hospodář uloženy důležité listiny a peníze. Skříňka byla vždy zamknuta a klíč měl hospodář u sebe. Nad dveřmi do malé jizby visela lištva (police), ve které byly uloženy talíře, mísy, šálky a džbány s hanáckým vzorem. U dveří se nacházela kropenka se svěcenou vodou, nad stolem visely obrázky svatých. Postel byla vždy vysoko vystlaná peřinami. V parádní světnici stál „kostn“ se „žlutými gróžami“ a na něm sloupkové hodiny, někdy i s kukačkou. V malé jizbě byla postel nízko vystlaná a přikrytá „kopérdekó“ a na stěnách několik obrázků.

Stěny byly bíle vylíčeny, strop trémový, nenatřený, podlaha hliněná. V kuchyni byla jen lávka a ve zdi police. Nad ohništěm byl otevřený komín. Tam se vařila na rendlíku snídaně. Byla to obyčejně polévka (kmínová, česneková, mléčná, syrovátková) nebo se ohřálo jen zelí. Oběd se vařil v chlebové peci. K obědu bývala polévka, hrách a kroupy, kaše, krupice, buchty nebo koláče, omáčka (trnková, zemáková). Maso bývalo jen občas. Fund (56 kg) byl za 5 grošů. Někdy se složili pacholek, prostřední pohunek a služky po groši a koupili si k obědu fund masa. K svačině býval chléb s tvarůžky nebo s kyškou. K večeři dávala hospodyně krajánky s chlebem, zemákovou máčkou, zelí nebo mléko. Maso nebývalo. Jedli všichni z jedné mísy.

V dolní komoře stála „móčnica na reznó móko“. Stála na nohách, aby „móka“ nenavlhla. Byla 2 m vysoká, 1 m široká a 2 m dlouhá. Postraně byl průvětrný otvor, který byl uzavřen dvířky, která se překlápala, když se mouka nabírala. V dolní komoře býval také mantl na válení prádla. V horní komoře stávala nižší a delší „móčnica“ na pšeničnou mouku.

Šaty mívali naši předkové na horní komoře v malovaných truhlách nebo navěšeny na lištách. Prádlo bylo v „kostně“. Hospodáři spávali ve světnici, malé děti v kolébce. Větší děti na peci, služky v létě na dolní komoře, obvykle na moučnici, v zimě v kuchyni. Pacholci spávali v zimě i v létě v maštali.

Hospodář budil chasu. V létě ve 4 hodiny, v zimě později. V zimě se mlátilo, vázala se povřísla, řezala sečka, osekávaly se vrby, jezdilo se na dřeví do lesa. Služky draly peří a předly. Svítlo se lampičkami.

Z bavlny se dělal knot, olej se tlačil ze semene. Tlačírna oleje byla v Bezměrově ve dvoře. Bochníky vytlačených slupek, tzv. záboj se dával kravám před a po otelení.

Na dvoře, proti chlívům, poblíž zahrady, bývala dřevěná kůlna na vozy a jiné hospodářské nářadí. Vedle ní bývala otevřená studna se „švindlem“ – táhlem s okovem, kterým se tahala ze studny voda. Zahrada bývala za dvorem, oddělená vyšší zídou s vraty.

Uprostřed nebo na konci zahrady bývalo dřevěné humno, pokryté dochem s plevníkem. V zahradě byly vysazeny moruše, hrušky, jabloně, jahody, kadlátky – švestky a jiné ovocné stromy.

II. SVĚTOVÁ VÁLKA A KOJETÍN

Poloha města způsobila, že v závěru 2. světové války byl z města vytvořen silný opěrný bod německých fašistických vojsk. Německé velení chtělo zdržet postup Rudé armády, případně vytvořit podmínky k protiofenzívě. Již v únoru 1945 přijeli do města zákopníci, kteří budovali opevnění – zákopy s drátěnými zátarasy, a to za židovským hřbitovem, nad Jordánem, nad Oborou, u Moravy a za zahradami směrem k Chropyni. Rozkopali silnici, na mostech stavěli překážky a u zákopů skládali stohy ostnatých drátů. Útok Rudé armády však přišel z opačné strany. V polovině dubna byli zákopníci z Kojetína odvoláni.

První zpráva o tom, že se blíží Rudá armáda, přišla do Kojetína 18. dubna 1945 z okresního hejtmanství z Přerova. Byla to však zpráva planá. Fronta se ale přesto přibližovala. Dne 26. dubna bylo osvobozeno Brno, 29. dubna Vyškov. Rudá armáda se přibližovala k Nezamyslicím, Tvorovicím, k Hrušce a širokým obloukem k městu. Na cestě od Tvorovic byly spatřeny rudé tanky.

Německé vojsko ustupovalo k Olomouci. V neděli 29. dubna celý den a celou noc ještě i v pondělí projíždělo městem. V pondělí 30. dubna byly na město vrženy letecké bomby, které zasáhly nádraží a tovačovskou trať, kde stála řada vagónů se střelivem a jiným válečným materiálem. Kromě toho bylo ve vagónech zboží ukradené na Slovensku a jižní Moravě. Lidé odváželi z vagónů plátno, mouku, nádobí a jiné potřebné zboží. Strážníci však byli nevypočitatelní. Někdy zboží sami rozdávali, jindy zase po lidech stříleli. Tak přišly o život dvě osoby.

Vlastní boj o město začal v úterý 1. května 1945. Tohoto dne dopadají do města první granáty a jejich úlomky byly zraněny dvě osoby v palackého ulici. Nastává tuhý boj. Němci mají děla umístěná u sladovny, v Blanské ulici (Maďaři) a v Chropyňské ulici. Rudá armáda útočí od Bojanovic, Němčic a Tvorovic. Děla Rudé armády byla postavena u Popůvek, v Němčicích a v Tvorovicích. Večer byl vyhozen most Dr. Šíleného (přes Moravu), most přes struhu (u Výhonu). K ústupu si Němci ponechávají silniční most přes Moravu k Chropyni.

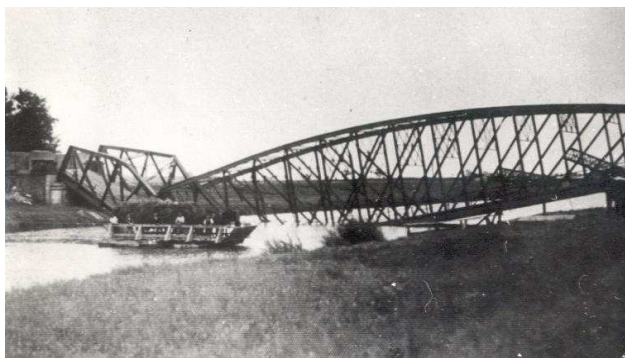
na Lešetíně. Ve městě

je hotové peklo. V ulicích vybuchují těžké granáty, zdivo z postižených domů padá, vznikají požáry. Němci zakazují hasičům hasit se slovy: "Je válka, musí hořet!"

Obyvatelstvo je skryto ve sklepích a krytech vybudovaných v zahradách. Našlo se však dosti odvážlivců, kteří pozorovali boje a snažili se pomoci osvobozující armádě. Převáděli rumunské vojáky přes zahrady do ulic, podávali jim zprávy o postavení Němců. Jeden z těchto odvážlivců, František Novák, byl Němci zastřelen.

Ve čtvrtek 3. května 1945 se boj stupňuje. Němci začínají rabovat obchody na náměstí. Vyrážejí výkladní skříně a kradou vše, co se jim hodí. Odpoledne, kolem páté hodiny, byl zapálen dělostřeleckým granátem vypáleným rumunskou baterií ukrytou za Sázelovou stodolou u Popůvek, cukrovar.

Sobota 5. května 1945. Boj o město vrcholí. Němci se zuřivě brání. Nastává nejprudší dělostřelba, která trvá od 11 hodin dopoledne do 15 hodin odpoledne. Mezi 16. a 17. hodinou byla zapálena sladovna střelami ruské baterie z Němčic (byla postavena pod dílnami firmy Ing. Beneš a spol. na okraji Němčic). Dále byly zasaženy tři rolnické usedlosti. V Tyršově ulici zničena dílna Fr. Navrátila. Vznikají další požáry. Z těchto bojů utrpěli Němci velké ztráty, takže museli ustoupit. Do půlnoci vyklidili město. Při ústupu vyhodili poslední most přes Moravu směrem k Chropyni. Boje pak ustávají.

Neděle 6. května 1946. Časně ráno vstoupili do města rumunští vojáci bojující ve svazku 2. ukrajinského frontu maršála Malinovského.

Obyvatelstvo připravilo vojákům nadšené uvítání. Podalo jim občerstvení a nabízí ubytování ve svých domech. Obyvatelé vycházejí z úkrytů a po dnech plných úzkosti a nejistoty mohli volně vydechnout v osvobozené vlasti.

V další dny městem táhly nekonečné proudy Rudé armády, která pronásledovala Němce směrem k Olomouci. První českoslovenští vojáci projížděli městem 7. května 1945 v 18 hodin večer. Byli nadšeně pozdravováni obyvatelstvem a srdečně vítáni. Byli nadšeně pozdravováni obyvatelstvem a srdečně vítáni.

V úterý 8. května 1945 byla na náměstí oznámena projíždějícím československým důstojníkem kapitulace německé armády.

V úterý 8. května 1945 byl utvořen "místní národní výbor", který se skládal převážně ze členů komunistické strany. Předsedou byl Antonín Glacner. Národní úřad začal ihned úřadovat. Dne 12. května byl doplněn na 36 členů, ze všech čtyř povolených politických stran (národně sociální, komunistické, sociálně demokratické a lidové). Národní výbor zřídil i "Národní stráž" ozbrojenou puškami. Byli to většinou mladí lidé, na rukávě označení červenou páskou s písmeny NS, kteří hlídali Němce, vagóny se zbožím na tovačovské trati apod.

Z událostí prvních dnů po osvobození ještě nejsou všechny dostatečně objasněny. Mezi ně patří např. existence tzv. "internačního tábora pro ochranné vězně", který byl zřízen 16. května 1945 v místnostech "Okresního domu" na náměstí. Velitelem tábora byl ustanoven mladý muž, který byl vězněn v Buchenvaldu. V táboře byli internováni Němci, členové organizace Zelený hákový kříž (tzv. zelení) a ti, kteří byli podezřelí ze spolupráce s Němci. Za dozoru strážní chodili pracovat do cukrovaru, na opravu mostů, k rolníkům apod. Tábor byl rozpuštěn v lednu 1946. Zbylí Němci byli odvezeni do Olomouce.

V boji o město, který trval 5 dnů, přišlo o život 28 občanů a 4 osoby zemřely později následkem zranění. Do společného hrobu bylo pohřbeno také 40 rumunských vojáků, 2 ruští a 2 němečtí, kteří padli za bojů o město. Mnoho svých padlých odvezli Němci při ústupu.

Ve městě bylo vypáleno 10 obytných budov, 18 stodol, nádražní skladiště, cukrovar, skladiště lihovaru, sladovna, dílna na klobouky. Přes Moravu byly zničeny všechny mosty. Utraceno bylo 32 kusů hovězího dobytka, 27 koní a mnoho vepřů.

Nejvíce byla poškozena budova školy na náměstí Míru (dívčí škola). Kostel zůstal uchráněn, stejně tak mariánský sloup na náměstí. Vedle stojící sochy svatých byly silně poškozeny. Nejvíce utrpěla čtvrť "Lešetín", kde bylo poškozeno 20 domů. Budova školy na ulici Svatopluka Čecha (chlapecká škola) byla zasažena dvěma zásahy. Poškozena byla také kaple na hřbitově.

Tak to tedy vypadalo v Kojetíně na konci 2. světové války. Obraz by však nebyl úplný, kdybychom nevzpomněli také 37 kojetínských občanů, kteří zahynuli v koncentračních táborech a nacistických žalářích.

Druhá světová válka také vykořenila z Kojetína jednu skupinu jeho obyvatel. V bývalé Židovské ulici již nikdy od roku 1942 nezazněla jidiš a v židovské synagoze zpěv kantora. Vlastně až po 50 letech, při smuteční tryzně v roce 1992, opět zde zazněly židovské žalmy. Ano, také těm 58 židovským spoluobčanům patří naše vzpomínky.

Vzpomínejme na tyto události. Vzpomínejme na osvobození Československa, porážky, na porážku fašistického Německa a na ukončení 2. světové války. Vzpomínejme tak, aby oběti pro naši svobodu nebyly zbytečné a marné.

SOUČASNOST MĚSTA

Město Kojetín leží na důležité dopravní křižovatce, železniční trať mezi Přerovem a Brnem existuje již více než 130 let a trať Kojetín – Ostrava přes 110 let.

Město má významnou rekreační polohu. Nedaleko od města probíhá Moravská cyklotrasa č. 47 Jeseník – Břeclav a cyklostezka č. 5040 z Tovačova směrem na Měrovice – Plumlov. V okolí města je možno provozovat i vodní turistiku, tok řeky Moravy leží na hranicích Kojetína a je sjízdný směrem do Tovačova i Kroměříže. Okolní krajina je typickou krajinou rovinaté Hané protkané řadou vodních ploch a toků, částečně porostlá lužními lesy a zbytky luk. Na jih od města se zvedá úpatí Chřibů se smíšenými lesy a doubravami.

Součástí rekreace obyvatel města a jeho návštěvníků je také koupaliště, které tvoří tři bazény. V jeho těsné blízkosti se rozprostírá rybník Na Hrázi bohatý svojí faunou i florou. Jeho hladinu každoročně zdobí hejno labutí a okolí lemují stromy bohaté svými korunami a množstvím rozličného ptactva.

Kojetínské náměstí obklopují měšťanské domy, z nichž některé si ponechaly svůj historický ráz. Stejně jako dříve jejich přízemí je vyplněno různými obchody a restauracemi.

Nezbytnou součástí života ve městě je poliklinika, spořitelna, pošta a jiné instituce sloužící občanům a široké veřejnosti.

Město je bohaté na kulturní a národopisné tradice. Velmi aktivní je v tomto směru soubor Hanácká beseda, Hanácká scéna a tvůrčí skupina Signál 64, ve které se angažují místní výtvarníci a umělci. Kulturu ve městě zajišťuje Městské kulturní středisko Kojetín, které pořádá různé výstavy, koncerty, přehlídky apod. Nejvýznamnějšími kulturními akcemi je březnová Přehlídka amatérských divadelních souborů a v srpnu Kojetínské hody a Hudební léto.

Na závěr nelze nezpomenout významných kojetínských rodáků – malíř Sebastini, právník Jan Strakonický, historik Béda Dudík, historik Josef Chytil, akad. malířka Marie Gardavská, akad. malíř Jan Sázel, akad. malíř Vojtěch Štolfa, akad. sochař Stanislav Hlobil, akad. sochař Zdeněk Krybus, hudební skladatel Gustav Vožda, spisovatel Bohumír Štéger a spisovatel Vladimír Novotný.

Pro svoji krásu a bohatou historii je město Kojetín klenotem střední Hané a je otevřeno všem návštěvníkům obdivujícím kouzlo přírody a lidského umění.